

De invloed van digitale media op lezen

onderzocht door
Niels Bakker

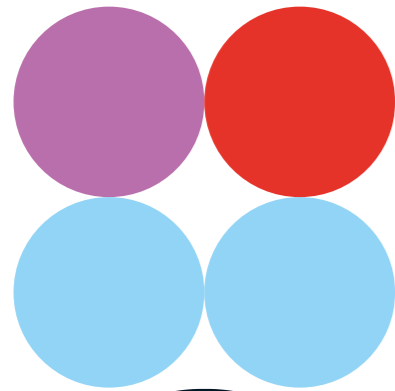
BART CHABOT

over schrijvende zonen
en de Boekenweek

OP DE COVER

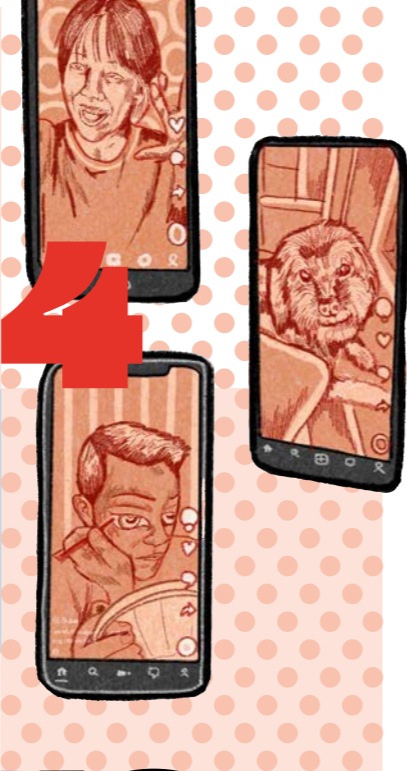
Jet Parent

houdt van
David Hockney

14
6-12 jaar
**VANUIT HET BEELD
KOMT HET IDEE**
Interview
Yorick Goldewijk

4
**TERUG NAAR HET
OUDERWETSE
PAPIEREN BOEK?**
Wetenschappelijk
onderzoek

18
12-15 jaar
**AANDACHT
VOOR DIEP LEZEN**
LeesbevorderingsLab

7
0-6 jaar
Lezen en verder lezen
Zo ziet vriendschap eruit

8
12-15 jaar
**Interview
Tjibbe Veldkamp**
'Puur het feit dat je leeft
is al spectaculair'

10
0-6 jaar
Avonturen in beeld
Tekstloze prentenboeken

12
0-6 jaar
Blikveld

16
6-12 jaar
Blikveld

20
12-15 jaar
Blikveld

22
15-18 jaar
**Boekenweek:
Bart Chabot**
Een jaar lang in dienst
van de leesbevordering

24
15-18 jaar
Blikveld

26
Prikkels
Van denken
naar doen

28
Passie voor Taal
Jan Peter Pellemans

30
**Veellezer
dankzij zijn pa**
Boaz Kok
over lezen

32
Atelierbezoek
Jet Parent

34
Het vak
Leesbevorderaars
over de praktijk

35
Column
Coen Simon
Geen grap

36
Agenda & mededeling
Stichting Lezen

Foto: Keke Keukeelaar

Vaak spreek ik ouders die aangeven dat hun kind niet van lezen houdt. En dan is de vraag: wat kan ik eraan doen? Op de wedervraag 'Lees je zelf?' is het antwoord niet zelden met aarzeling: 'Niet genoeg, eigenlijk,' of 'Soms, op vakantie.' De afnemende leestijd en het feit dat er steeds minder boeken en meer schermen aanwezig zijn in woonkamers en de rest van het dagelijks leven, maakt dat lezen minder vanzelfsprekend is. En dat terwijl het zo fundamenteel is om te kunnen lezen, verhalen te delen en daar plezier in te hebben. Ouders die voorlezen aan hun kind, stijgen zonder te vliegen boven de dagelijkse werkelijkheid uit, ontdekken in taal en beeld van prentenboeken en verhalen samen nieuwe werelden, vergezichten en belevenissen. Dat begint met prentenboeken en krijgt een vervolg in verhalen, romans en andere rijke teksten. Ik maak het mee in mijn werk, ik weet het uit talrijke onderzoeken en ik maak het nu als grootouder weer opnieuw mee. Het is fascinerend hoe wij volwassenen en kleine mensen taal nodig hebben en boeken kunnen gebruiken om te groeien en te genieten.

'Een boek kan zo veel doen' is een slogan die al een poosje meegaat. Dat is niet voor niks: het klopt. Lezen is onzichtbaar leren. Boeken en verhalen van creatieve, intelligente, andersdenkende of invoelende schrijvers en vertellers helpen te groeien in kennis, wereldwijsheid en als persoon. Daarom ook is het zo fantastisch dat de overheid de komende jaren fors en breed investeert in leesbevordering, boekencollecties en expertise in kinderopvang en onderwijs. Openbare bibliotheken krijgen een grote rol; dat is immers de plek waar alle kinderen kunnen komen en waar ze leren omgaan met – en liefst leren houden van – verhalen en boeken. Scholen die boeken en rijke teksten inzetten in hun lessen, zorgen ervoor dat kinderen kennis opdoen, met plezier lezen, en beter lezen en presteren. Kinderdagverblijven die lezen opnemen in het pedagogisch beleid, zorgen voor een leesklimaat waarin verhalen, woorden, verbeelding en praten met elkaar ertoe doen. Niet alleen op school, maar ook thuis verdient lezen een centrale, vanzelfsprekende positie. Een even eenvoudige als doeltreffende oplossing is: lees zelf, lees voor, zorg voor de aanwezigheid van boeken en verhalen en maak tijd voor lezen. Kinderen maken het zich dan als vanzelf eigen. Laat u inspireren door deze nieuwe editie van *Lezen* of op ons congres Lezen Centraal op 17 april aanstaande.

Gerlien van Dalen
directeur-bestuurder Stichting Lezen

**“ OUDERS DIE
VOORLEZEN,
STIJGEN
ZONDER TE
VLIEGEN BOVEN
DE WERKELIJK-
HEID UIT**

LEZEN

Kwartaaltijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie, uitgave van Stichting Lezen.

Professionals en studenten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen *Lezen* gratis door zich aan te melden via lezen.nl

Redactieadres
Stichting Lezen,
Nieuwe Prinsengracht 89,
1018 VR Amsterdam.
020-6230566
redactie@lezen.nl

Hoofredacteur
Gerlien van Dalen

Eindredactie
Annemarie Terhell,
Eva Gerrits

Redactie
Daan Beeke,
Eva Gerrits,
Mirjam Noorduijn,
Annemarie Terhell,
Desirée van der Zander

**Medewerkers
aan dit nummer**
Lien Geeroms
Coen Simon
Rosa Sniijders
Elisabeth Tijssen

**Ontwerp &
art direction**
Erik oude Hanhof,
Judith Schoffelen

Uitgever
Stichting Lezen

Druk
Zalsman BV

Coverbeeld
© Jet Parent

Abonnementen
Abonnementenbeheer
adreswijziging, abonneren
of opzeggen tijdschrift
Lezen? Vul het formulier
in op lezen.nl

Voor overige vragen
Abonneeservice
Tijdschrift *Lezen*
0172 476085 (tijdens
kantooruren) of info@spabonneeservice.nl

© maart 2024
Stichting Lezen

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.
ISSN 1570-9698.

De inhoud van *Lezen* is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechthebbenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

Projecten met dit icoon zijn mogelijk gemaakt door Stichting Lezen.

lezen.nl

Stichting Lezen is de drijvende kracht achter de leesbevordering in Nederland. Zij genereert kennis over lezen en verbindt partijen die er samen voor zorgen dat kinderen en jongeren goede en gretige lezers worden en blijven.

Terug naar het ouderwetse papieren boek?

Tekst
Mirjam
Noorduijn
Illustratie
Rosa
Snijders

Welke verschillen zijn er tussen het lezen van boeken van papier en van scherm? En hoe hebben de digitale media het lezen van boeken veranderd? Deze onderzoeksvragen staan centraal in het proefschrift *Digitaal lezen, anders lezen?* van onderzoeksspecialist bij Stichting Lezen Niels Bakker. 'De vrees dat het diep en geconcentreerd lezen teloor dreigt te gaan door het gebruik van digitale media, blijkt niet onterecht.'

E-readers, smartphones, tablets: ze zijn niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Toch is het nog niet zo heel lang geleden dat deze apparaten er niet waren, en daarmee ook veel online media niet. De smartphone werd in Nederland vanaf ongeveer 2008 populair. En de eerste generatie iPads dateert van 2010. Met de komst van deze apparaten ontstond er direct ook onrust binnen het leesonderwijs. 'De digitale media zouden gefragmenteerd en oppervlakkig lezen in de hand werken, was de angst, en daardoor zou de leesvaardigheid achteruit kunnen gaan,' licht Bakker toe. 'Naar aanleiding van die maatschappelijke discussie heb ik vanuit Stichting Lezen toen al direct een eerste onderzoek en inventarisatie gedaan naar het digitale literaire leesgedrag onder de Nederlandse bevolking. Want stel dat het lezen verandert, hoe kan de leesbevordering zich hiertoe dan verhouden? Die publicatie - *Digitaal literair lezen - doen we het al?* - zou je als een voorzichtige, eerste aanzet kunnen zien van mijn promotieonderzoek, ook al heb ik de uitkomsten van deze studie uiteindelijk niet gebruikt. Wat literair lezen is, bleek toch te moeilijk om te definiëren, dus dat heb ik losgelaten toen ik in 2012 en 2016 onderzoekenquêtees heb afgenomen voor mijn proefschrift.'

2012 en 2016 - dat is best een tijdje geleden. En de digitale ontwikkelingen gaan razendsnel. Heb je jezelf af en toe niet de vraag gesteld: hobbel ik niet achter de feiten aan?
[lachend] 'Ja - zeker wel. Toch zijn de resultaten van mijn proefschrift nog steeds actueel. Natuurlijk ben ik me

ervan bewust dat we met de digitale media ondertussen alweer in een hele andere fase zitten. Maar de trend wat betreft het lezen - er wordt steeds minder gelezen, en ook steeds minder goed - is nu niet anders dan toen ik mijn onderzoek begon. Sterker nog, die is alleen maar versterkt, zo blijkt uit de praktijk en de dalende leesvaardigheidsscores van Nederlandse leerlingen op de internationale PISA-ranglijst. In de periode dat ik bovengenoemde twee studies heb gedaan, was Facebook nog het meest prominente digitale sociale medium. Daarop werd nog aardig wat gelezen en geschreven, al was dit door het scannen en scrollen allemaal weinig diepgaand en behoorlijk vluchtig. Maar onder de jongere generaties is Facebook vervangen door Instagram en TikTok. Die platforms werken vooral met stilstaand en bewegend beeld; de hoeveelheid tekst is geminimaliseerd. Daardoor zie je feitelijk een nog verdere teruggang van het lezen - niet alleen in hoeveel er gelezen wordt, maar ook in de manier waarop. Als ik bij mijn neefje en nichtje zie hoe ongelooflijk snel ze hun tijdlijn op Instagram en TikTok scannen, dan denk ik: of jonge mensen hebben tegenwoordig een veel sneller werkend brein dan wij, of ze kunnen geen concentratie meer opbrengen en beslissen puur impulsief wat ze tot zich nemen. Dat laatste vermoed ik, al zeg ik dit wel vanuit een zekere afstand, want ik ben zelf alleen actief op X/Twitter en LinkedIn.'

Dus hiermee zeg je eigenlijk dat het lezen van boeken wezenlijk is veranderd door de digitale media, en niet ten goede.

'Ja, in algemene zin kan je dit zo stellen. Uit mijn onderzoek blijkt dat mensen ten opzichte van papier en de e-reader, vooral op de tablet en smartphone, aanzienlijk minder lineair lezen, door toedoen van specifieke kenmerken van die apparaten, zoals het aanbod van verschillende media-inhoud en hypertextualiteit. Lezers taskswitchen daardoor veel, en ze maken regelmatig uitstapjes buiten de tekst van het boek om. Lezen met onderbrekingen zorgt voor een minder prettige en optimale diepleeservaring dan wanneer mensen van papier of de e-reader lezen: ze worden niet echt ondergedompeld in de tekst, de concentratie is minder, het begrip neemt af, en het inleven kost meer moeite. Die verschuiving signaleer ik duidelijk - de kwaliteit van het lezen gaat achteruit. En ook de kwantiteit: de leestijd van boeken, kranten en tijdschriften neemt af, vooral onder jongeren, die het meeste gebruikmaken van smartphones en sociale media.'

Maar het is toch zeker niet zo dat de achteruitgang in de kwaliteit en kwantiteit van het lezen enkel en alleen door de digitale media komt?

'Nee, dat zou echt een te beperkte conclusie zijn. Je gaat dan ook veel te gemakkelijk voorbij aan allerlei positieve kanten van de digitale media. Zo wordt de betekenis van taskswitchen vaak erg eenduidig geïnterpreteerd. In mijn proefschrift heb ik daarom een onderscheid gemaakt tussen het taskswitchen zonder inhoudelijke relatie tot de tekst - zoals in de praktijk vaak gebeurt, denk aan het chatten van leerlingen tijdens de les - en het taskswitchen met. En wat blijkt: als er een inhoudelijke relatie is - je zoekt bijvoorbeeld de betekenis op van een moeilijk begrip, of biografische informatie over de auteur van het boek - dan is er sprake van een positief verband met de diepleeservaring.

De negatieve invloed op het lezen door specifiek de grote sociale-mediabedrijven, moeten we overigens niet onderschatten: de manier waarop we het

**“
Het onderwijs
zou meer
aandacht
moeten hebben
voor inhoud-
gerelateerd
taskswitchen**

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

De invloed van digitale media op lezen

internet gebruiken is feitelijk door techreuzen als Google en Facebook gekaapt. Deze bedrijven zijn alleen maar gericht op veel geld verdienen en zijn, dankzij slimme algoritmes, steeds geraffineerder geworden in mensen aan het scherm gekluisterd houden: hoe langer die op de sociale media doorbrengen, hoe hoger de advertentie-inkomsten. Terwijl het internet aanvankelijk met hele andere idealen is opgekomen. De bedoeling was juist dat er wereldwijd meer open en vrije uitwisseling van informatie kon plaatsvinden. Het is niet ondenkbaar dat, als we het internet anders zouden kunnen inrichten, we het diep lezen wel kunnen faciliteren: het ligt niet aan de digitale technologie zelf dat we steeds slechter zijn gaan lezen, als wel aan de manier waarop wij als mensen ermee omgaan. Wat dat betreft geloof ik ook niet in wat wel het "technologisch determinisme" wordt genoemd. In mijn proefschrift neig ik meer naar de humanistische visie die ervan uitgaat dat de mens wel degelijk ruimte heeft om nieuwe technologieën naar eigen inzicht in te richten en te gebruiken.'

In hoeverre is het onderwijs zich ervan bewust dat de digitale media ook kansen bieden?

'Ik heb het idee dat daar nog winst te behalen valt. Het zou mooi zijn als het onderwijs bijvoorbeeld meer aandacht zou hebben voor inhoudgerelateerd taskswitchen. Bij geïntegreerd lees- en zaakvakonderwijs, waarbij zowel fictie- als non-fictieboeken bij thema's uit vakken als wereldoriëntatie worden

ingezet, kan dit een verrijkend effect hebben. Daar zijn docenten zich nog onvoldoende van bewust. Tegelijkertijd is het een welhaast onmogelijke opgave om ervoor te zorgen dat leerlingen zich dan beperken tot het gebruik van digitale media voor de tekst die ze lezen. In de praktijk zullen ze altijd wel een manier vinden om toch weer naar die sociale media over te schakelen. Ik denk dat zowel voor de leerling als leraar mobielvrije klassen momenteel het beste zijn. Dan trek je een duidelijke grens. Zo maak je het lesgeven overzichtelijk en kan je het diep, geconcentreerd lezen van boeken bevorderen.'

Maar uit jouw proefschrift blijkt dat het diepgaande, geïntegreerde lezen en het oppervlakkige, gefragmenteerde lezen prima naast elkaar kunnen bestaan, en dat het schakelen tussen beide vormen zelfs bijdraagt aan een positieve leeservaring. 'Dat geeft de leesbevordering de ruimte om andere leeswijzen te integreren', schrijf je. Moet die ruimte dan niet juist worden benut?

'Idealiter zou het leesonderwijs zich inderdaad moeten richten op de samenwerking tussen die verschillende manieren van lezen, en ook tussen de uiteenlopende teksten van de verschillende media. Ik zie uiteindelijk toch een sterke verrijking die het internet kan brengen en al heeft gebracht: denk aan Wikipedia, dat uit lange artikelen bestaat met veel hyperlinks en verwijzingen naar uitgebreide bronnen, of de hoeveelheid wetenschappelijke informatie die voor een breed publiek toe-

gankelijk is. Dit is een hele gedegen manier van het gebruik van internet. Overigens, voor deze digitale teksten moet je zowel goed kunnen diep lezen, als kunnen scannen, zodat je snel maar doelgericht kunt kiezen wat je op dat moment wilt lezen. Het interessante is, dat uit onderzoek is gebleken dat juist vaardige lezers met veel voorkennis goed uit de voeten kunnen met dit soort open en vrije hypertexten. Eigenlijk is dit de ultieme manier van lezen. Maar ja – daar ben je niet zomaar in het onderwijs. De macht van de sociale-mediabedrijven is te groot en de invloed van opvoeders en leesbevoorwaarden die zelf ook vaak swipend door het leven gaan, te beperkt.

Gegeven de huidige maatschappelijke onrust over de achteruitgang van het lezen, en het feit dat het scannende, gefragmenteerde lezen door het enorme aanbod van digitale media en hypertexten onbewust bijna de norm is geworden, denk ik dat het onderwijs en ook de leesbevordering er verstandig aan doen zich in eerste instantie volledig te richten op diep lezen, én ook meer op het lezen van papier: dat faciliteert, samen met de e-reader, het diep lezen het meest. Pas als je echt goed geconcentreerd boeken lineair kunt lezen, kan je gaan beginnen aan digitaal lezen en hypertexten.'

Dus om het algemene leesniveau en -begrip weer op te krikken pleit jij voor een teruggang naar het ouderwetse papieren boek?

'Ja – zeker. Daar komt het eigenlijk wel op neer.' ●

Digitaal lezen, anders lezen?

Hoe verandert het lezen van boeken onder invloed van de digitale media? Deze vraag staat centraal in het proefschrift *Digitaal lezen, anders lezen? De technologische lees(revolutie in empirisch perspectief* waarop Niels Bakker op 25 maart aan de Vrije Universiteit van Amsterdam promoveert. Daartoe onderzocht hij enerzijds welke verschillen er zijn tussen de leesmotivatie, het leesgedrag, het leesproces, het taskswitchegedrag en de leeservaring tijdens het le-

zen van gedrukte en digitale boeken. Anderzijds in hoeverre persoonskenmerken de leesmotivatie, het leesgedrag, het leesproces, het taskswitchegedrag en de leeservaring tijdens het lezen van gedrukte en digitale boeken beïnvloeden. En of het effect afhankelijk is van het gebruikte digitale medium. Het proefschrift bestaat uit drie enquêtestudies onder ruim duizend respondenten van veertien jaar en ouder. Hiernaast deed Bakker drie (quasi)experimentele stu-

dies onder brugklasleerlingen en studenten in het hoger onderwijs. Uit de resultaten blijkt dat digitale apparaten vaker dan papier worden gebruikt voor non-lineair, vluchtig lezen en taskswitchen, met een minder prettige en diepgaande leeservaring tot gevolg. Dit bevestigt dat de vrees voor het teloorgaan van het diep lezen terecht is, en hiermee het idee van digitale media als bedreiging. Tegelijkertijd zijn er ook kansen. De e-reader kan zich wat be-

treft leesproces, taskswitchegedrag en leeservaring meten met het gedrukte boek, en vormt binnen de digitale leesapparaten de positieve uitzondering. Taskswitchen lijkt ook voordelen te kunnen hebben voor het diepgaande, immersieve lezen, mits het inhoudgerelateerd is. Het lijkt verstandig dat leesbevoorwaarden binnen het e-boek, zich bewust zijn van de verschillen tussen de digitale apparaten, en hun specifieke kenmerken.

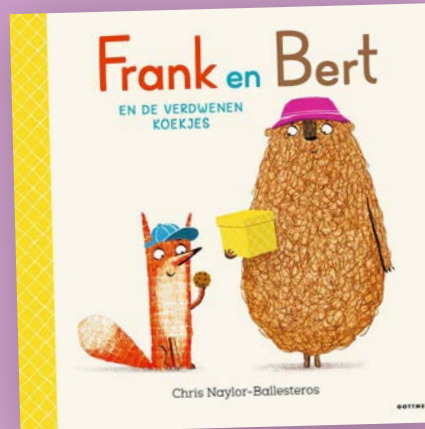

Digitaal lezen, anders lezen? De technologische lees(revolutie in empirisch perspectief
Niels Bakker
Stichting Lezen Reeks, deel 37, Stichting Lezen. Vrije Universiteit Amsterdam, uitgeverij Eburon

ZO ZIET VRIENDSCHAP ERUIT

LEZEN & VERDER LEZEN

Peuterboeken met zeggingskracht

Frank en Bert en de verdwenen koekjes
Chris Naylor-Ballesteros
vertaling J.H. Gever
Gottmer, € 14,99

3+

Tekst Mirjam Noorduijn

Hidde huilt

Sara Gimbergsson
vertaling Edward van de Vendel
TIPTOE Print, € 15,99

2+

Hidde is ontroostbaar. Wat zijn pappa of peuterjuf ook doen, niets helpt, het biggenjongetje huilt de hele dag. Totdat hij de tranen van Broertje ziet. Dan voelt hij zich plots geroepen om hem te troosten en stopt het huilen. Knap gemaakt, empathisch verhaal uit Zweden, met minimale tekst en verhalende kleurenprenten die schitteren in hun eenvoud.

Frank en Bert en de verdwenen koekjes is alweer het derde vrolijke boek over de kleine, bijdehante vos en de wat sullige, bolle beer op iele pootjes die ondanks hun verschillen toch elkaars beste vrienden zijn.

Twee tegenpolen die elkaar door dik en dun steunen: het is een beproefd concept waarop de Britse prentenboekenmaker Chris Naylor-Ballesteros teruggrijpt. Toch doet dat gebrek aan originaliteit niets af aan de overtuigingskracht van het aimabele vriendenduo Frank en Bert en hun pretentieloze huis-tuin-en-keuken-avonturen met een twist.

Speelden de vrienden in boek één verstopperijtje en ondernamen ze in deel twee een wankel fietstocht, dan staat er nu een picknick op het program. Frank kijkt er enorm naar uit: eerdere keren ging er vaak wat mis – dan werd de picknick verstoord door regen, of wespen. Maar nu lijkt alles perfect. Bovendien heeft Bert een verrassing meegenomen, een gele doos. Liefst wil Frank 'm direct openen, maar Bert vindt dat hij geduld moet betrachten. Kan Frank zijn nieuwsgierigheid bedwingen als Bert vervolgens in slaap valt?

Naylor-Ballesteros weet precies hoe hij jonge kinderen moet verleiden. Net als in de voorgaande delen laat hij Frank vertellen, waardoor hij zijn publiek doeltreffend bij de geestige gebeurtenissen betreft. Zo zal er geen kind zijn dat niet wil weten wat Berts verrassing is als Frank zich hardop afvraagt, 'Zal ik gewoon even spieken wat er in die doos zit?'

Ook houdt Naylor-Ballesteros de achtergrond van zijn illustraties bewust sober, zodat alle aandacht naar de sprekende mimiek van het tweetal uitgaat. Berts vragende, verbaasde blik is onverbetelbaar als hij ontwaakt en een lege doos ontdekt. Hetzelfde geldt voor de schuldbevuste oogopslag van Frank. Zo roept Naylor-Ballesteros knap een wereld aan emoties op, zonder deze te benoemen.

Natuurlijk vergeeft Bert Frank: vrienden doen dat. Daarnaast gaat Frank het goedmaken: voor de volgende picknick verzorgt hij de verrassing. En zo begint het verhaal van voren af aan, maar dan zijn de rollen omgedraaid. Of toch niet?

Mijn plaatjes na de storm

Eric Veillé
vertaling Lidewij van den Berg
Boycott, € 17,95

2+

Wat gebeurt er met een leeuw na een storm? Zijn manen zijn een chaos. En met een peer nadat er een olifant is gepasseerd? Compote. Dit kartonboek waarin links steeds makkelijk herkenbare plaatjes staan, en rechts dezelfde plaatjes na een bepaalde gebeurtenis (de storm, het eten, de duikvlucht...) is eenvoudig maar vindingrijk, en een oefening in kijkkunst.

De bril van beer

Leo Timmers
Querido, € 17,99

3+

Beer gaat op zoek naar zijn bril. Hij moet 'm terugvinden, want zonder is de wereld nogal mistig. Tijdens zijn zoektocht doemen er ineens allemaal onbekende, vreemde dieren op: een krokodil, een flamingo, een hert... Of bedriegen Beers ogen hem, omdat hij zijn bril niet draagt? Een geestig en fantasievol spel der vergissingen op peuterniveau.

De koffer

Chris Naylor-Ballesteros
vertaling J.H. Gever
Gottmer, € 14,99

3+

Op een dag verschijnt er plots een vreemd dier, moe, bang en met een grote koffer bij zich waarin hij zijn hele huis meezeult. De andere dieren wantrouwen hem. Als de vreemdeling uitgeput in slaap valt, breken ze zijn koffer open. Confronterend, maar warmhartig verhaal over wat het betekent om vluchteling te zijn; zonder moraal en subliem in zijn eenvoud.

“Puur het feit dat je leeft is al spectaculair”

Tjibbe Veldkamp won de Nienke van Hichtum-prijs 2023 – een prijs die tweejaarlijks wordt uitgereikt aan een uitzonderlijk boek voor dertienplussers. In *De jongen die van de wereld hield* neemt hij zijn lezers mee op een adembenemende vlucht boven een besneeuwde stad.

Tekst Annemarie Terhell
Foto Chris van Houts

INTERVIEW

Tjibbe Veldkamp

“Je moet blijven strijden voor waar jij in gelooft”

Wie begint in *De jongen die van de wereld hield* stuit in het openingshoofdstuk op een betoverend tafereel. De hoofdpersoon, Adem, ziet een maquette van een stad met daarboven zwevende lichtjes die dansen ‘als boeien die op het water dobberen’. Elk lichtje vertegenwoordigt een ‘mogelijk kind’, dat geboren kan worden als de toekomstige ouders bij elkaar blijven. Adem, zelf zo’n lichtje, is dan al onder de indruk van de schoonheid van de wereld en wil dolgraag leven. Van de vriendelijke reus Barkov krijgt hij een kans: voor de zandloper leegloopt, mag hij op aarde blijven om zijn ouders ervan te overtuigen dat ze samen verder moeten gaan.

Hoe kwam je op dit bijzondere idee?

‘Dat begint bij mij altijd visueel. Ik zag een filmpje voor me van een man en een vrouw die op de brug op elkaar botsen, terwijl in de lucht een mogelijk kind verschijnt. Als kind al maakte ik er een gewoonte van om ‘s avonds, als ik moest gaan slapen, een filmpje te maken in mijn hoofd. Ik deed mijn ogen dicht, er verscheen een beeld en daar ging ik aan knutselen: misschien zou het ook zo kunnen gaan. De volgende dag ging ik dan weer verder met hetzelfde filmpje. Dat deed ik elke avond, jarenlang. Achteraf denk ik dat het een training is geweest voor het werk dat ik nu doe. Mensen zeggen vaak over mijn werk: het zijn filmische boeken. Maar eigenlijk is het andersom: het zijn films die boeken zijn geworden.’

Waarom was juist dit beeld zo geschikt om over te schrijven?

‘Dat mogelijke kind bood een uitgelezen kans om te vertellen over het LEVEN – in hoofdletters. Ik zag een spannend verhaal dat de lezer meeneemt, dat raakt, en dat ergens over kan gaan. Juist naar die combinatie ben ik op zoek als schrijver. Door zijn naïeve blik kijkt Adem heel anders naar de wereld dan iemand die al twaalf jaar lang rondloopt. Puur het feit dat je leeft is al iets spectaculairs. Het verhaal biedt hoop voor mensen die het even wat minder zien zitten, die verdrietig zijn. Het is troostend bedoeld – mag ik dat zo zeggen?’

Was het een boek waar je lang op moest broeden?

‘Ja en nee. Twintig jaar geleden schreef ik al een eerste versie. In die tijd kreeg ik tienduizend euro aangeboden om in zes weken een boek te schrijven. Dat kon ik erg goed gebruiken en het geld lonkte, maar in zes weken een boek van honderd bladzijden schrijven – dat is een bijzonder slecht plan natuurlijk. Toch heb ik het gedaan. Het heeft me altijd enorm dwarsgezet dat ik dat verhaal niet goed vond. Toen een bevriende schrijfster tegen me zei: ‘Vanaf nu ga ik alleen nog een boek schrijven dat ertoe doet,’ dacht ik: ja, ik ook! Dat zeg je mooi! Later ben ik opnieuw begonnen met hetzelfde idee van een jongen die een voorschot krijgt op zijn leven. Na een jaar was het klaar; het is een totaal ander boek geworden.’

Adem is een romanticus, hij ziet overal de glans van en blijft optimistisch. Is dat belangrijk in het leven, omdat je anders bij voorbaat al kansloos bent?

‘Ja natuurlijk. In die zin ben ik positief, misschien niet van aard, wel uit overtuiging. Je moet blijven strijden voor waar jij in gelooft. Dat is de enige weg naar het relatieve geluk. Ik vind het fijn om dat in een boek te stoppen. Adem voelt heel sterk dat hij en zijn ouders bij elkaar horen. Hij twijfelt er geen seconde aan dat ze met elkaar verbonden zijn. Als je mij dwingt om te psychologiseren: ik schreef dit boek toen mijn kinderen groot waren en uit huis gingen. Dat was een lastig moment. Vorm je dan nog een gezin?’

Hoor je dan nog bij elkaar? Het is heerlijk om dan over zo’n jongen te schrijven die gewoon wéét dat hij en zijn ouders bij elkaar horen. Misschien dat je daarachter mijn eigen worsteling kunt zien.’

Ben je tijdens het schrijven bezig met je publiek?

‘Dat is alweer zo’n moeilijke vraag. Aan de ene kant: ja, heel erg. Ik wil heel graag dat kinderen van de leeftijd voor wie het bedoeld is, het ook echt snappen. Wat ik schrijf moet niet voor een exclusieve topklaag zijn van slimme kinderen, maar voor iedereen. Tijdens het schrijven denk ik voortdurend: Wat doet deze scène met een naïeve lezer die dit voor het eerst ziet? Neem ik ze mee? Maar aan de andere kant: ik spiegel wat ik schrijf aan een lezer in mijn hoofd, niet aan echte lezers. Dus ik weet nooit goed of ik tegen mijzelf aan het praten ben of tegen kinderen.’

Het boek begint met een tekening met bijschrift. Dat zie je niet vaak meer.

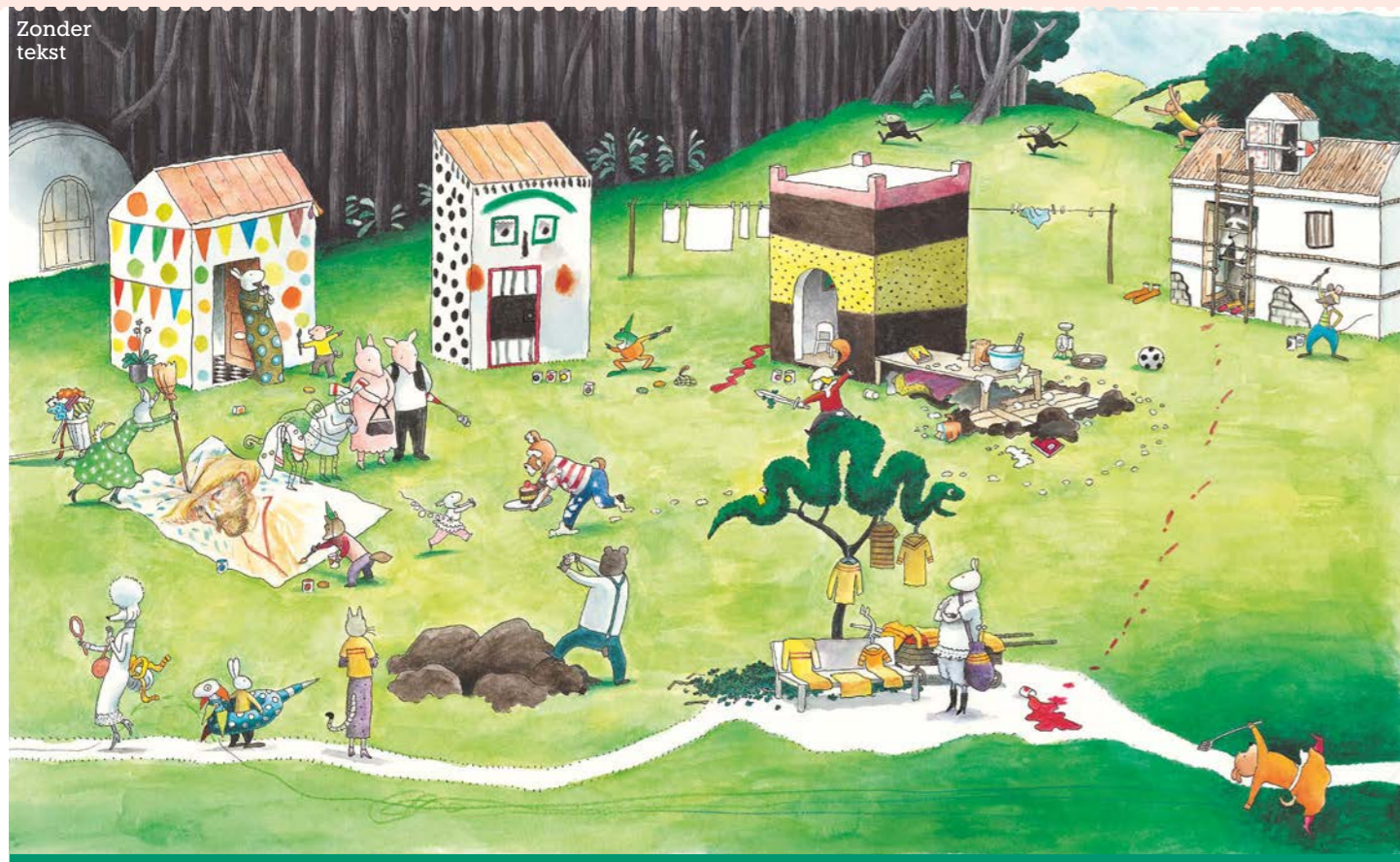
‘Als jongen was ik daar gek op. Ik las het liefst spannende avonturenboeken van Kluitman: *De Nachthavik*, *Inspecteur Arglistig*. Die begonnen altijd met een actieplaatje, bijvoorbeeld een auto die door de bocht vliegt, met daaronder een pakkende zin. Dat prikkelt de fantasie. Je kent de hoofdpersoon nog niet, maar dat beeld en dat onderschrift beloven iets. Dat wilde ik heel graag zelf een keer in een boek doen. Samen met Mark Janssen – ik vind hem een fantastische tekenaar – heb ik daar geschikte scènes voor uitgezocht. Ik zie het als een hommage aan de boeken uit mijn jeugd.’

De jongen die van de wereld hield
Tjibbe Veldkamp & Mark Janssen (ill.)
Querido,
€ 17,99 (10+)

PRENTEN BOEKEN

Zonder tekst

Illustratie Thé Tjong-Khing uit *Verjaardag met taart*

Avonturen in beeld

Tekstloze prentenboeken bieden veel kansen. Je kunt samen genieten van mooie tekeningen, praten over wat je ziet en zelf het verhaal vertellen. Dat stimuleert niet alleen de woordenschat, de taalontwikkeling en het leesbegrip van jonge kinderen, maar ook de visuele geletterdheid. Bovendien zijn deze boeken uitermate geschikt om in te zetten in de thuisomgeving van kinderen met een migratieachtergrond. Volop winst, dus.

Niet elke voorlezer voelt zich comfortabel met tekeningen zonder woorden. Als houvast ontbreekt, moet je zelf het verhaal maken. Wat doe je als de tekst plotseling stopt, zoals op de beroemde tekeningen in het hart van *Max en de maximonsters* van Maurice Sendak, waarop Max en zijn monstertroep pagina's lang aan de bomen zwieren en hun wilde feest vieren? Geluiden maken? Zelf iets gaan vertellen? Vragen stellen? Laat staan als je een heel prentenboek met alleen tekeningen in handen krijgt. Maar in die afwezigheid van woorden schuilt nu juist de kracht. Uit onderzoek blijkt dat kinderen bij het lezen van

deze boeken vaker aan het woord zijn en meer taal produceren dan in boeken met tekst – zo ook de voorlezer. Zo vergroot het kind haast ongemerkt zijn woordenschat, narratieve vaardigheden en verhaalinzicht. Die voorsprong werkt na de kleuterleeftijd door als het zijn geletterdheid verder ontwikkelt.

Betoverende momenten

Welke prentenboeken lenen zich voor zo'n volstrekt unieke voorleessessie? Allereerst zijn er klassiekers, zoals *De sneeuwman* (*The Snowman*, 1978), waar generaties Engelse en Amerikaanse kinderen mee zijn opgegroeid. In zachte, warme potloodtekeningen laat Raymond Briggs de verrukking zien van een jongetje dat wakker wordt, ontdekt dat het heeft gesneeuwd, snel zijn laarzen aantrekt, en naar buiten rent om een sneeuwpop te maken. 's Nachts kijkt hij nog eens uit het raam en ziet hij dat zijn sneeuwman tot leven komt. Een nacht lang maken ze plezier en beleven ze betoverende momenten in een vlucht boven de stad. Het boek is rijk aan emoties; de opzet in stripkaders maakt het volgen van het verhaal eenvoudig. Je kunt bijvoorbeeld om beurten vertellen wat er gebeurt en bedenken hoe het jongetje zich daarbij voelt. Na het lezen kun je samen de animatiefilm met de betoverende muziek van Howard Blake bekijken. Tranen gegarandeerd.

Tekst
Annemarie Terhell

Tekstloze prentenboeken stimuleren visuele geletterdheid

Gelaagde opbouw

De taartboeken van grootmeester Thé Tjong-Khing zijn bijzonder bruikbaar voor eigen inbreng. In *Waar is de taart?* (Lannoo, 2004), *Picknick met taart* (2005), *Verjaardag met taart* (2010) en *Taart voor iedereen* (2023) gebeurt van alles. Er worden taart of spullen gestolen, een klein konijn raakt zijn knuffel kwijt, een varkentje haalt halsbrekende toeren uit. In de opeenvolgende tekeningen zitten allerlei doorlopende verhaallijnen verstopt die je samen kunt ontdekken door heen en weer te bladeren en goed te kijken. Soms is het even puzzelen om te ontdekken waar alle dieren zijn gebleven. Ook op kunstzinnig gebied valt er veel te beleven. De prenten hebben een gelaagde opbouw en laten een afwisselend landschap zien, van dichtbegroeid bos, klaterende beekjes en steile rotswanden. Veel om over te praten dus.

Een schat aan verhalen

Charlotte Dematons is een andere uitblikker in het genre. Neem bijvoorbeeld *De gele ballon* (Lemniscaat, 2003). Met de openingsvraag: 'Wat zie je?' ben je zo uren bezig. Niet alleen kun je op elke spread speuren naar de gele ballon, het vliegende tapijt, het blauwe autootje en de boef; in de minutieus getekende zoekplaten ligt ook een schat aan kleine verhalen verborgen. Een vliegtuig crasht in het oerwoud, het reuzenrad draait, skiërs stranden off-piste, Roodkapje laat zich ompraten door de wolf. Haast te veel om allemaal te benoemen. Of bestudeer de bestseller *Alfabet* (2020), een boek dat speciaal is gemaakt om de woordenschat uit te breiden. Een knappe voorlezer die alle woorden met dezelfde beginletter kan vinden. Gelukkig is er een gratis app te downloaden die daarbij helpt.

Botsingen en brandjes

Voor speelse peuters is *Aap op straat* (Querido, 2018) van Leo Timmers een leuke uitdaging. Aap en zijn kleintje gaan uit rijden op een bananengele motorfiets met zijspan. Maar boem!, ze botsen op de brandweerwagen van neushoorn. Kleine aap klautert in een ladder en is verdwenen. Op de volgende pagina's trekt een lange optocht van dierenvoertuigen voorbij en vind je aap terug in het kraaiennest van een zeerooversschip, gravend in een molshooptaxi

of slingerend aan een ambulance. Een levendig boek met botsingen, brandjes en een levende kanonskogel dat lekker schuurt. Ook *De omgekeerde wereld* (Boycott, 2019) van Atak bruijst van fantasie. Op de expressieve tekeningen klopt er helemaal niks van wat je ziet. Leeuw en giraffe zijn verdwaald in het poolgebied, ijsberen dwalen door het oerwoud, en konijn houdt de jager onder schot. En hoe kan het dat lieveheersbeestje en slak zo groot zijn en olifant piepklein? Probeer dat maar eens uit te leggen, of bedenk hoe ze daar terechtgekomen zijn.

Tekenen op de maan

Samen betekenis geven aan wat je ziet – of allebei iets anders zien – kan in *Reis naar de maan* (Lannoo, 2019), een origineel, buitenaards avontuur. De kleuterklas maakt een uitstapje, maar een kind raakt de groep kwijt en blijft alleen achter met zijn tekenspullen en zijn fantasie. Of in *Eiland* (Lemniscaat, 2018) van Mark Jansen, een sprookjesachtig dubbelverhaal met fascinerende onderwatertekeningen. Terwijl vader en dochter schipbreuk lijden en aanspoelen op wat een klein eiland lijkt, beleeft schildpad zijn eigen parallelle avontuur in de wereld onder water. Een mooie oefening in verbanden leggen en duiden wat je ziet.

Pure kunst

Wie het eenmaal aandurft om boeken zonder conventionele verhaallijn voor te lezen, kan veel plezier beleven aan *De boomhut* (Querido, 2009), *Het eiland* (2012) of *Het boek* (2017) van Marije en Ronald Tolman. Vader Ronald maakte etsen, dochter Marije versierde die met dierfiguren in een gemengde techniek. Dat levert adembenemende dubbelkunst op waarbij je je fantasie de vrije loop kunt laten. Of probeer *Konijnentango* (Hoogland & Van Klaveren, 2017) van Daan Remmerts de Vries en Ingrid en Dieter Schubert, dat een eigenzinnige opzet heeft met spiegeltekeningen. Je kunt het boek aan twee kanten beginnen, in het spiegelende water zie je steeds net iets anders gebeuren. Kijk goed naar de mimiek van de twee dansende en stoeiende konijnen, verdrink niet in de vormen en kleuren van de omgeving. En breek intussen je hoofd over de vraag: wie van de twee is het ondeugendst? ●

Meer informatie over het gebruik van tekstloze prentenboeken is te vinden op kpbz.nl (Zoek op 'Tekstloos maar kansrijk FAQ')

De titellijst is ook te downloaden via kpbz.nl (Zoek op 'boekkaart')

VOS EN HAAS IN DE BIOS

Vos en Haas bestaan 25 jaar en maken hun debuut in de bioscoop. Na de geliefde animatieserie op televisie is er nu ook een bioscoopfilm, die is gebaseerd op het boek **Vos en Haas en de Bosbaas** van Sylvia vanden Heede en Thé Tjong-Khing (Lannoo, 6+). Ter gelegenheid daarvan verschijnt er in april een heruitgave van het boek met de filmtitel **Vos en Haas redden het bos**. Een kwarteeuw geleden ontstond het idee voor de serie toen schrijfster Sylvia Vanden Heede haar dochters had zien zwoegen op fantasieloze AVI-boekjes. Ze bedacht dat een meegroeiboek dat lekker dik is en waarin de tekst steeds een stapje

moeilijker wordt, een hart onder de riem van beginnende lezers zou zijn. De tekeningen van Thé Tjong-Khing bleken cruciaal in dat concept. Intussen zijn Vos en Haas uitgegroeid tot een succesvolle reeks zelfleesboeken. Voor de 3D-bewerking maakte Thé eindeloos veel tekeningen van zijn personages vanuit verschillende standpunten, op basis waarvan de karakters geanimeerd konden worden. De bioscoopfilm is net als de televisieserie geregisseerd door Mascha Halberstad. **Vos en Haas redden het bos** werd geselecteerd voor het Internationaal filmfestival van Berlijn en is vanaf 24 april te zien.

MEDIA UKKIE DAGEN

Media hebben effect op kinderen. Ze kunnen prikkelen, in beweging brengen, aan het denken zetten of juist zorgen voor ontspanning, maar ook een bron van onrust vormen, overprikkelen of té uitdagend zijn. De Media Ukkie Dagen richten zich dit jaar op de invloed van media op ontspanning. Voorafgaand aan de campagneweek wordt jaarlijks het lene Miene Media-onderzoek uitgevoerd. In 2023 werd er gekozen voor een verdiepend onderzoek naar de relatie tussen digitale media en beweging en welke rol ouders daarin spelen. Hoe ouder kinderen worden, hoe meer ze zitten – niet alleen bij mediagebruik, ook bij andersoortige activiteiten, vertelt Anouk Tuijnman, wetenschappelijk onderzoeker bij het Trimbos-instituut in een toelichting die online is terug te kijken. Het onderzoek van 2024 zal gepresenteerd worden tijdens de Media Ukkie Dagen, die worden gehouden van 5 tot en met 12 april. mediaukkiedagen.nl

KINDER BOEKEN WEEK 2024

Als er één eigenschap is waarover veel klassieke kinderboekenhelden beschikken, dan is het dat ze hun eigen weg kiezen. Denk aan Pippi, die in villa Kakelbont de boel op stelten zet; Tiuri, die de deur opendoet tijdens de nachtwake en zijn ridderslag op het spel zet; Polleke, die vindt dat ouders er maar een puinhoop van maken; Ronja, die het opneemt tegen haar vader de roverhoofdman. Tijdens de Kinderboekenweek 2024 worden eigenzinnige karakters gevierd met het thema: 'Lekker eigenwijs!'. Gouden Griffel-winnaar **Pieter Koolwijk**, geestelijk vader van authentieke personages als Ties, Gozert en Leif, schrijft het Kinderboekenweekgeschenk.

Noëlle Smit zal het Prentenboek van de Kinderboekenweek illustreren. Het Kinderboekenweekgedicht wordt dit jaar geschreven door een kind. Kinderen tussen de zes en twaalf jaar kunnen tot 28 april hun gedicht, passend bij het thema, insturen via Kinderboekenweek.nl/gedicht. Een driekoppige jury, bestaande uit dichters Gershwin Bonevacia, Bibi Dumon Tak en Hans Hagen, beslist welk kind zich Dichter van de Kinderboekenweek 2024 mag noemen. De winnaar wordt bekendgemaakt tijdens de opening van de Kinderboekenweek op woensdag 2 oktober. kinderboekenweek.nl

Een boek voor jou

Tienduizend exemplaren van **Een boek voor jou** zijn deze winter uitgedeeld aan kinderen in 150 asielzoekerscentra. Deze rijk geïllustreerde bloemlezing bevat verhalen en gedichten uit de Nederlandstalige kinderliteratuur en is bedoeld als een warm welkom voor kinderen die hun eigen land hebben moeten ontvluchten. De avonturen van Jip en Janneke, Boer Boris, Dolfje Weerwolfje en andere kinderboekhelden zijn vertaald naar het Arabisch, Farsi, Tigrinya, Somalisch, Turks en Koerdisch – de zes meest gesproken talen in azc's. Kinderen met een andere thuistaal hebben het tekstloze prentenboek **Zaterdag** van illustrator Saskia Halfmouw cadeau gekregen. Het bijzondere project is een initiatief van schrijfster-illustrator Marit Törnqvist en werd gerealiseerd in nauwe samenwerking met Marloes Robijn, uitgeverij Querido, het Nederlands Letterenfonds, IBBY-Nederland en het COA.

ibby-nederland.nl/eenboekvoorjou

Foto: Annelies van der Vegt

WINNAARS van de LEESPLUIM

DECEMBER

Het kabouterboek van Loes Riphagen is een fictief naslagwerk over de wereld van kabouters. Kleine kabouter Kik laat zien hoe de kabouters leven in huizen onder de vloer en hun huizen inrichten met voorwerpen die mensen niet meer nodig hebben. Een halve walnoot wordt een kabouterbedje, Fruitella-papierjes lenen zich als sfeervol behang en een handschoen wordt een dekbed. Insecten helpen met kleine klusjes, zoals stofzuigen en in slaap wiegen. Een fantasierijk boek dat de verbeelding prikkelt (Gottmer, 4+).

JANUARI

Komt een giraf bij de dokter van Ninette Sarnes speelt zich af in een dierenkokerspraktijk. Meneer Vos is met zijn staart tussen de deur gekomen en moet in het gips, meneer Beer heeft te veel taart gegeten en krijgt geen-gerommeldruppels om op te knappen. Mevrouw Giraf heeft een cabrio-koutje en wordt geholpen met warme lampen. Een humoristisch voorleesverhaal met stripachtige tekeningen dat de drempelvrees voor de huisarts helpt te verminderen (Volt, 4+, vertaling Merel de Vink).

FEBRUARI

Op een prachtige dag wordt chimpansee Jim wakker met het gevoel dat alles verkeerd is. 'Misschien ben je mopperig?' oppert gorilla Gijs. Maki vindt dat zijn wenkbrauwen inderdaad mopperig staan, Slang merkt op dat hij nors kijkt. Maar nee, dat is het niet, roept Jim. Hij heeft gewoon nergens zin in. Een geestig boek van Suzanne Lang, geïllustreerd door Max Lang, met een bevrijdende boodschap: soms mag je best even een rothumeur hebben (Van Goor, 4+, vertaling Janneke Schotveld).

MAAND VAN DE FILOSOFIE

Interview
Yorick Goldewijk

Vanuit het beeld

komt het idee

Tekst
Mirjam Noorduijn
Foto
Elisabeth Tijssen

Yorick Goldewijk, die in 2022 de Gouden Griffel won met *Films die nergens draaien*, was zeer verrast toen het bestuur van de Maand van de Filosofie hem vorige zomer vroeg het bijbehorende kinderboek te schrijven. Hij zei gelijk 'ja', ook al schreef hij nooit eerder in opdracht en wist hij nog niet dat het thema 'chaos' zou worden.

'Heel tof, dacht ik direct toen ik hoorde wat het thema was. Maar toen ik mij erin ging verdiepen, realiseerde ik mij hoe veelomvattend chaos is: je kunt allerlei kanten op denken. De website van de Maand van de Filosofie verwijst vooral naar de maatschappelijke chaos waarin we ons door de aanhoudende stroom crises momenteel bevinden: de klimaatcrisis, de oorlogen, de digitale ontwrichting door AI, noem maar op. Maar in de natuurkunde gaat chaos over onvoorspelbaarheid. De wetenschap zoekt weliswaar naar ordening, en systemen kennen ook allerlei wetmatigheden, maar dan nog kunnen zich onverwachte verrassingen voordoen. Ik wist al snel dat ik daarmee aan de slag wilde: ik zag niet direct hoe ik een goed kinderboek met een beperkt aantal pagina's kon schrijven over al die crises. Dat werd te groot, te zwaar.

Uiteindelijk bedacht ik een klein, persoonlijk drama over een jongen, Maarten. Hij worstelt met het feit dat zijn hartsvriendinnetje Loïs kanker heeft – wat hij genetische chaos noemt – en dat er dingen gebeuren die buiten hem

omgaan, waar hij maar weinig grip op heeft. Hij wil haar bij zich houden, maar begrijpt dat dit misschien wel niet kan – dat alles voorbijgaat.'

De chaos in Loïs gaat dus eigenlijk over de chaos in Maarten?

'Ja – het verhaal draait om Maarten: ik wilde na mijn vorige boeken graag weer eens een jongen als hoofdpersoon. Een beetje een schuchter type dat tegen zichzelf aanloopt – zoals ik vroeger zelf was. Daarnaast wilde ik schrijven over de dynamiek van een vriendengroep. Ik denk dat dit is gelukt. En tussen de regels door heeft Maarten allerlei grote gedachten, gerelateerd aan Loïs' ziekte en daarmee aan het thema. Als hij bijvoorbeeld leest over haar statistische overlevingskansen, realiseert hij zich dat dit nog niets zegt over Loïs' persoonlijke situatie. Maarten beseft dan dat de wereld en het bestaan niet voorspelbaar zijn – er kunnen honderdduizend dingen gebeuren waardoor Loïs toch beter kan worden. Hij refereert daarbij aan het beeld van hoe de vleugelslag van een vlinder in Brazilië kan uitgroeien tot iets veel groters en elders een orkaan kan veroorzaken; dat

wordt het vlindereffect genoemd. Zo introduceer ik spelenderwijs de chaostheorie van de meteoroloog Edward Lorenz, die begin jaren zestig ontdekte dat bepaalde chaotische systemen fundamenteel onvoorspelbaar kunnen zijn.'

Je andere boeken zijn ook filosofisch gelaagd: Cato's tijdreisavonturen in Films die nergens draaien berusten op het idee dat tijd noch lineair, noch vloeïend is. En in Duizend & ik bevrage je de aard van onze werkelijkheid in een digitale wereld. Begin je je verhalen altijd vanuit een idee?

[Een stilte valt] 'Toch niet – nee. *Films die nergens draaien* begon met een beeld van een oude verlaten bioscoop waarmee iets geheimzinnigs aan de hand was. En bij *Duizend & ik* zag ik maar steeds een mensenmassa voor me, met daarbovenuit stekend twee opmerkelijke individuen. Als bepaalde beelden me niet meer loslaten, ga ik ermee aan de slag. Dan wil ik ontdekken wat erachter zit en komen ook de vragen en ideeën: een goed boek moet, zonder moralistisch te zijn, wel iets bieden om over na te denken. Zelfs in de dierverhalen voor mijn nieuwste boek, *De boom die een wereld was*, slopen de filosofische vragen er onbedoeld als vanzelf in. Aanvankelijk zouden het kleine verhaaltjes voor jonge kinderen worden. Maar toen ik eenmaal begonnen was, merkte ik al snel dat ze groter werden: ik kon het niet nalaten de steenuil zich te laten afvragen of hij is wie hij is, of wat anderen denken dat hij is, en de rolpissebed – [lachend] ja, die bestaat echt – te laten twifelen aan de fictieve werkelijkheid. Want dieren kunnen toch helemaal geen verhalen vertellen? Je zou dus kunnen zeggen dat het beeld – en de sfeer die dit bij mij oproept – mijn drijfveer is, maar dat de ideeën die daarop volgen uiteindelijk wel essentieel zijn voor wat ik schrijf.'

Hoe verhouden de ideeën zich tot de magische elementen die in jouw boeken zitten, zoals het tijdreizen in Films die nergens draaien, en het Schervenhuis in De chaos in Loïs, waar dat wat kapot is weer heel wordt?

'De magische gebeurtenissen liggen in het verlengde van de vragen die de werkelijkheid oproept en de ideeën die

Achter de façades van alles wat we waarnemen, kunnen dingen schuilgaan die we niet bevroeden

daaruit voortkomen. Achter de façades van alles wat we waarnemen, kunnen dingen schuilgaan die we niet bevroeden. Ik wil niet zeggen dat ik echt geloof dat er meer tussen hemel en aarde is, maar ik vind het wel prettig om zo naar het leven te kijken: het roept een blik van verwondering op. Die verwondering is een soort openheid om te kunnen accepteren dat de wereld – alles wat we zijn en alles wat er om ons heen gebeurt – veel ongewoner is dan we misschien ooit kunnen beseffen. Al die onvoorstelbare, natuurkundige ontdekkingen komen feitelijk uit diezelfde verwondering voort. Einstein zei het al: "Er zijn slechts twee manieren om je leven te leven: doen alsof niets een wonder is, en doen alsof alles een wonder is. Ik geloof in de laatste manier." Zo bezien maakt de magie deel uit van de realiteit.'

Geldt dat ook voor dat leegstaande spookhuis dat – hoopt Maarten – Loïs beter moet maken?

'Het Schervenhuis is mij ingegeven door de vraag of dingen heel kunnen vallen. Dat gaat over entropie: een nogal moeilijk natuurkundig begrip waaronder in algemene zin wordt verstaan: de hoeveelheid wanorde in een systeem. Een glas dat op de grond in scherven valt, dat lijkt onomkeerbaar. Maar is dat echt zo? Zou het in theorie niet ook andersom kunnen werken, dat de scherven weer in het glas veranderen? Het gaat mij er niet zozeer om deze vraag vanuit de natuurkunde te beantwoor-

den. Ik vind het vooral leuk om met zo'n gedachte-experiment te spelen: toeval bestaat, maar maakt in zijn onvoorspelbaarheid het leven ongrijpbaar. Het is die magie van de werkelijkheid waaraan Maarten zich vastklampt; hij wil geloven in de helende krachten van het huis, omdat hij Loïs niet kwijt wil. Hij put er hoop uit – meer dan dat is het niet. Zo bezien is *De chaos in Loïs* een heel realistisch verhaal.

Wat leuk is, deze opdracht heeft mij op allerlei nieuwe ideeën gebracht voor mijn volgende boek. Ja, chaos zal weer het thema zijn. Hoe, kan ik nog niet zeggen: eerst moet blijken of mijn idee kan.' ●

Biografie

Geïnspireerd door *Ronja de Roversdochter* en *De gebroeders Leeuwenhart* van Astrid Lindgren, wist Yorick Goldewijk (1979) al jong dat hij schrijver wilde worden. Toch koos hij na de middelbare school voor een studie muziek en technologie aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, en werd muzikant. Hij schrijft vooral muziek in opdracht, voor museale projecten, podcasts, games, films enzovoorts. Die financiële onafhankelijkheid geeft hem de vrijheid om daarnaast de boeken te schrijven die hij zelf wil. In 2019 debuteerde hij met *Billy Extra Plankgas*, maar hij zette zichzelf in de kijker met het magisch-realistische kinderboekenavontuur *Films die nergens draaien* (2021). Vorig jaar verraste hij met het spannende jeugdboek *Duizend & ik*, een ideeënrijk verhaal voorbij tijd en ruimte dat de aard van de werkelijkheid bevrage. Sinds kort ligt ook *De boom die een wereld was* in de boekhandel: een bundel sprankelende dierverhalen voor zes tot 99 jaar met dit keer geen illustraties van zijn vrouw Yvonne Lacet, maar van Jeska Verstegen. Behalve *De chaos in Loïs* verschijnen Goldewijks boeken bij Ploegsma.

De chaos in Loïs
Yorick Goldewijk & Yvonne Lacet (ill.)
Querido,
€ 9,99 (9+)

13 X 13

Dat er dertien delen zouden komen van **De waanzinnige boomhut** stond voor het Australische duo Andy Griffiths en Terry Denton al lang geleden vast. Het pas verschenen deel met 169 verdiepingen is daarmee het slot van deze succesvolle serie. In 2013 verscheen **De waanzinnige boomhut van 13 verdiepingen**, uit het Engels vertaald door Edward van de Vendel. In elk boek beleefden de alterego's van schrijver en tekenaar nieuwe avonturen en bouwden ze verder aan hun fantasievolle onderkomen. Met hun serie wonnen ze driemaal de Prijs van de Kinderjury. Om het laatste deel in de **Waanzinnige boomhut**-serie te vieren, organiseert uitgeverij Lannoo een wedstrijd. Kinderen kunnen hun missende verdieping in de boomhut beschrijven en inleveren bij de boekwinkel. de-leukste-kinderboeken.com

In mei en juni herneemt Meneer Monster de succesvolle voorstelling *De waanzinnige boomhut van 13 verdiepingen*. Deze kolderieke, maar geraffineerde bewerking, die in 2018 de Zapp Theaterprijs en een VSCD Zilveren Krekel won, wordt vijftien keer gespeeld in verschillende theaters. Andy en Terry zijn gevraagd om een theaterstuk over hun waanzinnige boomhut te maken en komen daarbij in de problemen. Want waar haal je nou zo snel vliegende katten, een limonadefontein, een apeninvasie en een reuzengorilla vandaan? De voorstelling wordt gespeeld door Christiaan Bloem, Olaf van de Ven en Chris Koopman; de regie is in handen van Liesel Badorrek; Richard Tulloch en Edward van de Vendel schreven de tekst. meneermonster.nl

beeld: Samme Peper

Tekst
Annemarie Terhell

Voor beginnende lezers

In **Het wilde leven van Billy de hamster** kunnen lezers hun hart ophalen aan de ontregelende verhalen van Catharina Valckx, die avonturen uit haar prentenboeken met humor en warmte herschreef voor beginnende lezers. Haar protagonist wil net zo'n stoere cowboy worden als zijn vader en gaat daarvoor achter een bizon aan. Samen met zijn trouwe vrienden beleeft Billy avonturen in een heel eigen universum, waarin grootte er niet toe doet, maar moed en vastberadenheid des te meer (Gottmer, 6+, verschijnt in april).

Als kennismaking met de serie Tijgerlezen is de verzamelbundel **Tijgers lezen** een goed begin. In mei verschijnt een boek met nieuwe verhalen over Bob Popcorn en andere karakters uit de serie. Tjibbe Veldkamp, Pim Lammers, Joukje Akveld, Edward van de Vendel, Simon van der Geest, Anna Woltz en zes andere schrijvers maakten nieuwe verhalen, de tekeningen worden verzorgd door onder anderen Marije Tolman, Jan Jutte, Kees de Boer en Martijn van der Linden (Querido, 6+).

Klassiekers in een nieuw jasje

Na **Alice in Wonderland** komt Gouden-Penseelwinnaar Floor Rieder opnieuw met een bewerking van een klassieker: **Peter Pan** van J.M. Barrie. Rieder leefde zich uit in de voor haar zo kenmerkende repeterende patronen en robuuste lijnen. De tekst werd opnieuw vertaald en bewerkt door Esther Ottens (Gottmer, 8+, verschijnt in het najaar).

De Vlaamse, veel gelauwerde illustrator Carl Cneut maakte samen met schrijfster Imme Dros een nieuwe editie van Carlo Collodi's **Pinokkio**. Met pen en penseel brengen zij de houten pop van poppenspeler Gepetto in poëtische zinnen en beeldschone prenten tot leven (Querido, 6+, verschijnt in mei).

Foto: Dorith Mous

SCHRIJVERSJUBILEUM

Tiny Fisser is vijftieng jaar schrijfster. Voor deze gelegenheid wordt haar tienerroman **Dat stomme boek** – over een verdwenen vader en een zoektocht die naar Berlijn voert – opnieuw uitgegeven. Ook verschijnt er in juli een hertaling van **Doctor Dolittle** met illustraties van Martijn van der Linden bij uitgeverij Volt. Fisser is actief als leesbevorderaar op scholen, verzorgt auteursbezoeken vanuit de Schrijverscentrale en heeft zo'n vijftig titels op haar naam staan. De laatste jaren werkte ze aan het toegankelijk maken van klassiekers voor kinderen van nu, met hertalingen van onder meer **Oliver Twist**, **Sinbad de zeeman**, **De kleine prins** en **Reis om de wereld in 80 dagen**. Daarnaast schrijft ze prentenboeken, informatieve boeken voor beginnende lezers en poëtische dierenverhalen. Haar 10+-boek **Mijn jaar in een tent**, over een meisje dat in de tuin kampeert om haar angsten te overwinnen, werd uitgekozen als kerntitel voor de Kinderboekenweek 2023.

Smaakspoken op muziek

Bij **Smaakspoken – het geheim van de zeven smaken** van Daan Faber en illustrator José Luis García (Volt, 9+) is een muziekalbum verschenen. Het verhaal, over de verbindende kracht van smaken die de relatie versterkt tussen de negenjarige Puck en haar vader Maro, die chef is in een restaurant, werd in 2022 bekroond met de Jenny Smelik-IBBY Prijs en met een Bronzen Penseel voor de illustraties. Deze winter verscheen er een luisterversie, verteld door actrice Thekla Reuten, met zeven liedjes van singer-songwriter Gerson Main. De zeven smaken worden gezongen door verschillende Nederlandse artiesten: Na-Young Jeon vertolkt 'zout', Dio 'pittig', Sef 'zuur', Quique 'vet', Zoë Livay 'umami', Stef Bos 'bitter' en Shirma Rouse 'zoet'. Het luisterboek met swingende liedjes is te beluisteren via Spotify.

DE BOON

Twee dichtbundels, een prentenboek, een 15+-roman en een dierenboek haalden de shortlist van de Boon Jeugdliteratuur 2024. Genomineerd zijn de verstilde en ontroerende gedichten over opmerkelijke dieren in **Gelukkig en blij** van Edward van de Vendel & Martijn van der Linden (ill.) (Querido). Het prentenboek vol levensvreugde **Kijk dan toch!** van Elvis Peeters & Sebastiaan Van Doinck (ill.) (Lannoo). De overrompelende jongerenroman **Neem nooit een beste vriend** van Erna Sassen & Martijn van der Linden (ill.) (Leopold). De rake jeugdpoëziebundel **Nog lang geen later** van Kees Spiering & Jeska Verstegen (ill.) (Luitingh-Sijthoff). En tenslotte het geestige dierenboek **Vandaag houd ik mijn spreekbeurt over de anaconda** van Bibi Dumon Tak & Annemarie van Haeringen (ill.) (Querido), dat vorig jaar al de Woutertje Pieterse Prijs won. Stemmen voor de publieksprijs kan tot en met 24 maart 2024. Op 26 maart wordt bekendgemaakt welk boek de juryprijs (vijftigduizend euro) en welk boek de publieksprijs (vijfduizend euro) wint. De Boon wordt gefinancierd door de Vlaamse overheid, die met deze prijs literatuur in Vlaanderen zichtbaarder en vanzelfsprekend wil maken. boon.be

AAN-
DACHT
VOOR
DIEP
LEZEN

MIRA BEUKERING is docent Nederlands op het Vossius Gymnasium in Amsterdam. Zij doet onderzoek met een NWO-promotiebeurs voor leraren aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Tijdens de studiemiddag geeft zij een workshop rondom haar lessenserie die is ontwikkeld om het diep lezen in de klas te stimuleren.

‘Jongeren lezen steeds minder literatuur en dat is zorgelijk. In mijn studie onderzoek ik of de motivatie voor het lezen van literatuur kan worden verhoogd door hun literaire leesvaardigheid te vergroten. Daarvoor heb ik een gespreksmethode ontwikkeld voor begeleid diep lezen, die ingezet kan worden in de bovenbouw van het vwo. Leerlingen worden in vijf lessen opgeleid tot expertlezers. De vragen die zij krijgen, richten zich vooral op de literaire elementen in een tekst: vreemde woorden, opvallende zinnen, de vorm. Met elkaar ga je daarover in gesprek in de klas en probeer je de betekenis te ontraadselen.

In het begin van de lessenserie heeft de docent een grote rol en laat hij of zij

zien welke vragen je kunt stellen over een tekst en hoe je dat doet. Gaandeweg de methode leer je leerlingen hoe ze dat zelf kunnen doen, in kleine stappen. Eerst hebben we de lessenserie uitgeprobeerd in een een-op-een-setting, dat werkte goed. Het was daarna spannend of dat ook zou gebeuren in een klas. Dan is er meer *peer pressure*, dan kijken leerlingen: doen anderen ook mee? Uit het onderzoek dat ik heb uitgevoerd onder vierdeklassers bleek dat leerlingen een nieuwe tekst veel beter begrepen na het volgen van de lessenserie. Bij de controlegroep heb ik leerlingen een bestaande lessenserie aangeboden, waarin ze zelf vragen moeten formuleren.

Het verschil tussen de twee groepen was groot. Zo’n leerlinggestuurde methode, die de controlegroep kreeg aangeboden, gaat ervanuit dat er veel vaardigheden aanwezig zijn bij leerlingen, die ze in de praktijk nog helemaal niet ontwikkeld hebben. Op het moment dat je alles aan de leerling zelf overlaat, zie je dat er ongelooflijk veel blijft liggen. Leerlingen zijn of heel snel klaar, of stellen veel irrelevante vragen. Goed leren lezen is iets wat je moet leren, het is niet iets waarmee je gebo-

ren wordt. Mijn ervaring is dat de docent een veel grotere rol moet nemen in het aanleren van literair, diep lezen dan meestal gebeurt. Vroeger gaf je ze een paar concepten, zoals titel, thema, motieven, en dan was de opdracht: lees een paar boeken en veel succes ermee. De meeste leerlingen, zelfs de goede lezers, komen daarmee niet zo ver.

Zoals gehoopt hadden de leerlingen na de nieuwe lessenserie echt een vaardigheid aangeleerd: ze hadden een andere leeshouding ontwikkeld. Ook nieuwe teksten maakten ze beter. Als vervolg heb ik ze een zakelijke tekst voorgelegd en ook daarmee scoorden ze beter. Waarschijnlijk door het aanemen van een nauwkeurige leeshouding, door langzamer en preciezer lezen. Tijdens de studiemiddag verzorg ik een workshop waarin docenten zelf in de rol van leerling kunnen stappen om te ervaren hoe leuk het is om met elkaar over zo’n literaire tekst te praten. Zelfs als ik een tekst al tien keer heb gelezen en die dan weer met collega’s lees, vind ik dat toch weer heel erg leuk en verrassend. Iedere lezer komt met andere vragen en antwoorden.’

Over welke vaardigheden moeten jongeren beschikken in de huidige informatiemaatschappij? Tijdens de studiemiddag van het LeesbevorderingsLab op 18 maart aanstaande delen experts en onderzoekers hun kennis over leesstrategieën en diep lezen. ‘Goed leren lezen is iets wat je moet leren, het is niet iets waarmee je geboren wordt,’ weet docent Mira Beukering.

MARLOES ROBIJN werkt bij Stichting Lezen en schreef een onderzoeksrapport over eenentwintigste-eeuwse geletterdheid. Samen met Inge van de Ven verzorgt zij tijdens het LeesbevorderingsLab een duolezing, waarin zij beschrijft wat het multimediale tijdperk van jonge lezers vraagt.

‘De eenentwintigste eeuw heeft een nieuw leestijdperk ingeluid. Er wordt steeds minder gelezen van papier en we zijn vaker online. Met name jongeren besteden veel tijd aan digitale media. Het diep lezen van lange teksten gebeurt steeds minder vaak, maar tegelijkertijd komt iedereen constant in aanraking met korte digitale teksten, bijvoorbeeld op sociale media, bij het spelen van games of het kijken van series. We lezen dus wel, maar anders. Voor mijn onderzoeksrapport heb ik mij verdiept in de vraag: wat voor geletterdheid is er nodig om te kunnen

omgaan met de tekstuele veelheid en veelzijdigheid van de eenentwintigste eeuw?’

Om daar antwoord op te geven, moeten we eerst onderscheid maken tussen verschillende leesmodi. Je hebt het “diep lezen” – een vorm van lezen waarbij iemand met een langdurige focus en intensieve aandacht leest – en het “hyperlezen” – een verzamelterm voor manieren van oppervlakkig en vaak non-lineair lezen (niet van begin tot eind) die gepaard gaan met hyperaandacht: het snel wisselen tussen de ene en de andere bron. Naast die leesmodi kun je ook verschillende vormen van geletterdheid onderscheiden. Allereerst is er “traditionele geletterdheid”: de vaardigheid om teksten te kunnen lezen, begrijpen en in een context te plaatsen. Ten tweede heb je “digitale geletterdheid”, wat inhoudt dat lezers digitale informatie en communicatie verstandig en effectief kunnen gebruik-

“De docent zou een veel grotere rol moeten nemen in het aanleren van literair, diep lezen dan meestal gebeurt

ken, online kunnen navigeren en informatie kunnen filteren. Pas wanneer je deze twee vaardigheden goed beheerst, kun je “meervoudig geletterd” worden. Dat betekent dat je kunt omgaan met verschillende soorten tekst: gedrukt, digitaal, multimediaal en gesproken. Een meervoudig geletterde kan de aandacht moduleren en bewust schakelen tussen diep lezen en hyperlezen, afhankelijk van het soort tekst en het leesdoel.

Als je niet kunt diep lezen, kun je ook niet goed hyperlezen. Diep lezen en hyperlezen zijn niet alleen complementair, maar er is ook sprake van een wisselwerking. Als je googelt kun je niet in alle zoekresultaten duiken. Je leest eerst vluchtig om te beoordelen: heb ik deze tekst nodig, of sla ik dit over? Onderzoek laat zien dat het lezen van een roman of langere tekst niet enkel “diep” is, ook literaire lezers wisselen tussen diep en meer oppervlakkig

lezen. Maar het diepe lezen is wel cruciaal voor complex tekstbegrip en het kritisch omgaan met teksten. Juist dit lijkt onder druk te staan bij kinderen en jongeren. Daarom is het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan diep lezen op school. Het lezen van langere fictieteksten vormt een oefening in diepe aandacht en diep lezen. Bovendien kom je door het lezen van fictie in aanraking met een grote verscheidenheid aan tekstsoorten en stijlen, gelaagdheid en ambiguïteit. En dit kun je weer inzetten bij het lezen van alle andere teksten.’

Het onderzoeksrapport van Marloes Robijn is te downloaden via lezen.nl (zoek op ‘aandacht voor diep lezen’).

Leesbevorderings Lab

In het LeesbevorderingsLab werken onderzoekers van de Vrije Universiteit samen met Stichting Lezen aan onderzoek naar leesbegrip, leesmotivatie, leesonderwijs en leesbevordering. Bij het lab, dat wordt geleid door prof. dr. Roel van Steensel (hoogleraar Leesgedrag van Stichting Lezen) zijn tien onderzoekers aangesloten. De eerste open studiemiddag van het LeesbevorderingsLab heeft als thema ‘Diep lezen’ en vindt plaats op 18 maart bij de Vrije Universiteit Amsterdam. Aanmelden kan via de website van Stichting Lezen. De plenaire lezingen kunnen ook online gevolgd worden. Zie lezen.nl en zoek op ‘studiemiddag’.

Tekst
Annemarie Terhell
Illustratie
Lien Geeroms

BLIK VELD

Tekst
Mirjam Noorduijn

Boek voor Nederlands

Het aanbod van boeken voor jongeren tussen de twaalf en vijftien jaar is groot. Maar hoe kom je er nou achter welk boek voor jou geschikt is? Acteur en docent Nederlands Steven Stavast, regisseur Bram de Goeij en docent Nederlands Anne Hemmer bedachten met het platform **boekvoornederlands.nl** een aansprekende oplossing. Op deze website plaatsen ze twee keer per maand een professionele kwaliteitsvideo over een boek dat ze zelf tof vinden.

Door jongeren op een visuele en auditieve manier aan te spreken willen ze de doelgroep laten ervaren hoe spannend en bijzonder het lezen van een boek kan zijn. De jongere kan bovendien direct inschatten of de titel voor hem of haar geschikt is. De prikkelende video's sluiten niet alleen aan bij de verschillende schoolniveaus en actuele thema's onder de doelgroep, maar ook bij lesmethodes en campagnes. Daarmee is **boekvoornederlands.nl** ook een bruikbaar middel voor docenten. Steven Stavast is het gezicht van **boekvoornederlands.nl**: hij verzorgt de publiciteit, schrijft de videoteksten, presenteert, acteert, vertelt en is stuntman. Voor de regie, camera en montage is regisseur-editor Bram de Goeij verantwoordelijk. Anne Hemmer is docent Nederlands en zakelijk leider van de stichting.

Foto: Bram de Goeij

Het Jonge Jury Boekgenootschap tipt!

Er kan weer worden gestemd voor de Prijs van de Jonge Jury. Om jongeren in de onderbouw van het voortgezet onderwijs te helpen het mooiste boek te kiezen, kozen de tien leden van het Jonge Jury Boekgenootschap hun eigen favoriete boek uit de groslijst. Dat levert de volgende leestips op: **24 uur** (Marcel van Driel), **Catch** (Elvin Post), **De levens van Lanya** (Mirjam Oldenhaven), **De spin en de sleutel** (Anna Woltz), **Duizend & ik** (Yorick Golde-wijk & Yvonne Lancet (ill.)), **IQ** (Erik Jan Tillema), **Jimi Fender Johnson**

(Buddy Tegenbosch), **Neem nooit een beste vriend** (Erna Sassen & Martijn van der Linden (ill.)), **Rugzwemmen** (Marc ter Horst), **Woorden van glas** (Pamela Sharon). Stemmen kan tot 16 mei. De Prijs van de Jonge Jury en de Jonge Jury Debuutprijs worden uitgereikt tijdens de Dag van de Jonge Jury op 12 juni 2024 in TivoliVredenburg, Utrecht. Gedurende deze dag worden er ook creatieve workshops aangeboden en kunnen leerlingen in gesprek met auteurs en boeken rui-len met andere lezers. jongejury.nl

Thea Beckman NU

Komend najaar verschijnt bij Balans de langverwachte biografie over Thea Beckman, de *grand old lady* van de historische jeugdroman. Ter ere daarvan lanceerde Beckmanbiografe Vivian de Gier afgelopen januari de website theabeckman.nu. Daarop vind je video's over de totstandkoming van de biografie, lezingen van De Gier over Beckmans leven en werk, en persoonlijke verhalen van anderen over de betekenis van Beckman op hun leven (variërend van Ellen ten Damme tot Dolf Verroen). Uit alles blijkt hoe actueel de thema's zijn die Beckman in haar boeken aansnijdt. In aanloop naar de publicatie van de biografie wordt de content voortdurend aangevuld. aquattromani.nl/theabeckman

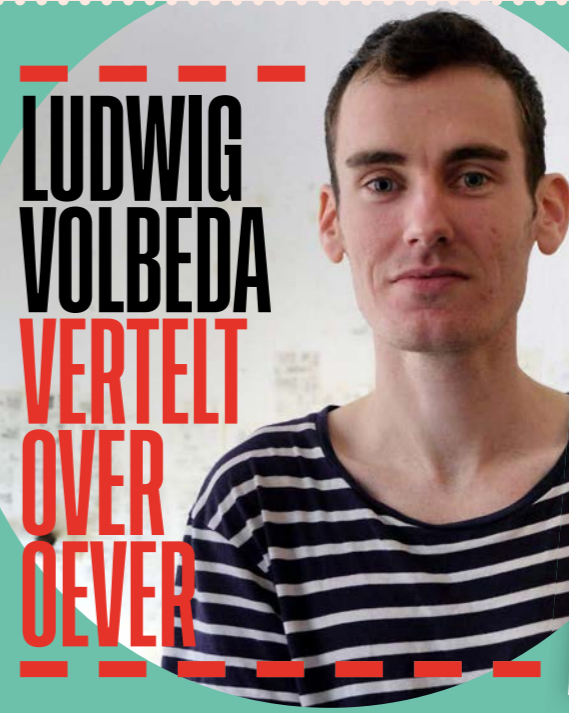
DE WEG NAAR MORGEN-OCHTEND

Joke van Leeuwen heeft zich altijd verzet tegen de tweedeling tussen literatuur voor kinderen en volwassenen; met haar kinderboeken richt ze zich óók tot een volwassen publiek. Daarom valt de leeftijds-aanduiding van 12+ bij haar nieuwe beeldroman **De weg naar morgen-ochtend** des te meer op: behalve haar filosofische graphic novel **Ergens** (2016) over het wedervaren van een bergbeklimmer die nog nooit een berg had beklommen, en het politiek geëngageerde **Bezoek-jaren** (1998) over een gezin in de jaren zeventig in Marokko, zijn er niet heel veel meer titels van haar die zich specifiek richten op de groep tussen kind en volwassen in. In **De weg naar morgenochtend** (Querido), dat zich ruim honderd jaar geleden afspeelt, gaat het zelfs specifiek over de grote stap van een twaalfjarige naar volwassenheid. Hoofdpersoon is Veerle. Ze heeft de lagere school afgerond en begint aan een werkend bestaan als dienstmeisje. Wachtend op de mevrouw bij wie ze zal gaan dienen, valt ze in slaap en droomt een verhaal over wat haar te wachten staat in 'de echte wereld', nu ze geen kind meer is. Van Leeuwen laat droom en werkelijkheid prachtig in elkaar overlopen in deze filmische jeugdroman in woord en beeld die weer een bewijs is van haar bewonderenswaardige dubbeltalent.

Foto: Annemarie Terheijl

LUDWIG VOLBEDA VERTELT OVER OEVER

'Er was altijd een verlangen om te schrijven, ik heb dat ook altijd naast het tekenen gedaan,' zegt tweevoudig Gouden-Penseelwinnaar Ludwig Volbeda over zijn eerste jeugdroman, waarin hij een portret schetst van Jip, een tekentalent dat worstelt met het leven en de liefde.

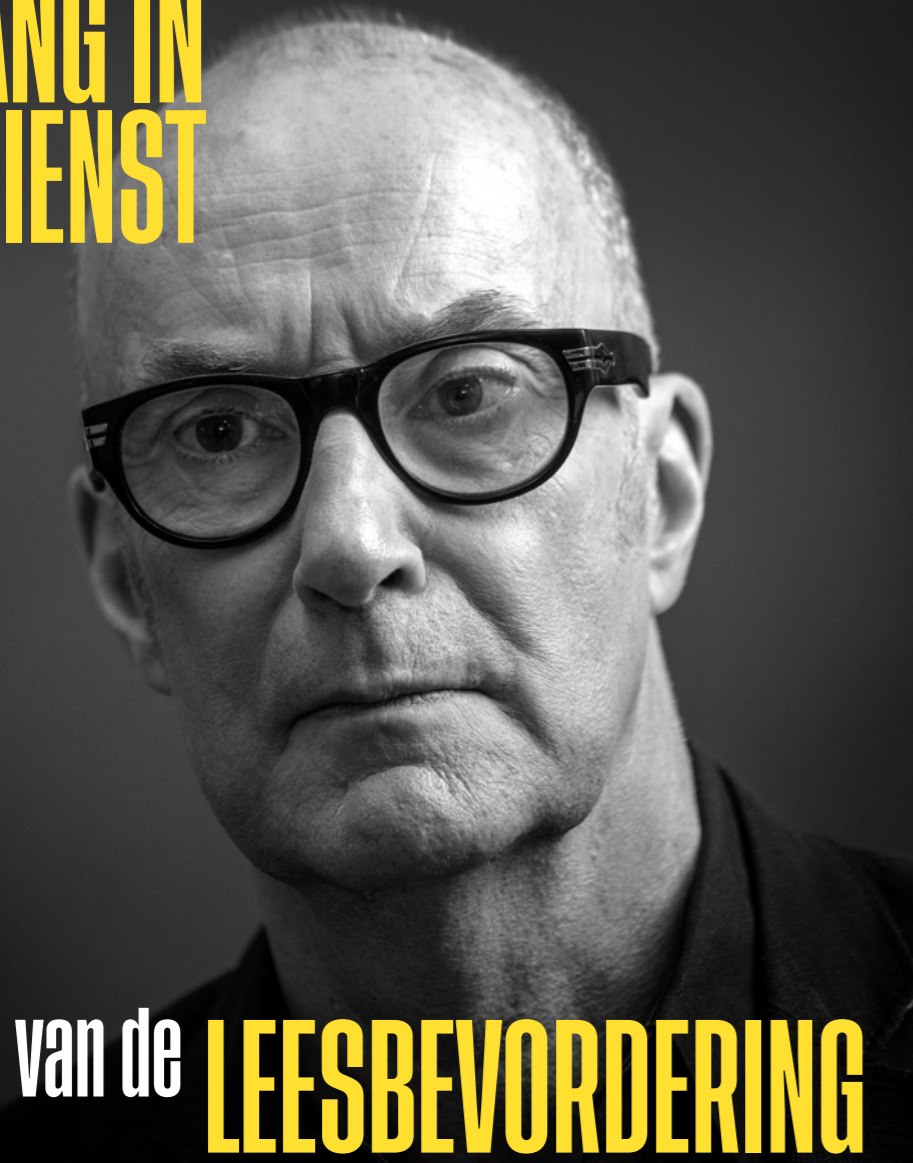
'Wat ik schreef, durfde ik alleen nooit aan iemand te laten lezen. De zin om te schrijven werd tijdens mijn illustratiewerk echter steeds groter. Uiteindelijk besloot ik daar meer gehoor aan te geven. Eerst probeerde ik het overzichtelijk te houden, door naast mijn tekenopdrachten te werken aan een zelfgeschreven prentenboek. Maar ik keerde steeds terug naar een lijviger verhaal, dat simultaan in schetsboeken en schriftjes en op losse blaadjes aan het groeien was. Gaandeweg ontstond **Oever** (Querido).

Of ik een voorbeeld in gedachten had is lastig te zeggen. Als kind was ik een veel-lezer: zoveel boeken zijn belangrijk voor me – ik weet niet eens meer welke wortels bij welke plant horen. Titels die sowieso diepe indruk hebben gemaakt, zijn **Wolven** van Ward Zwart en Enzo Smits, **Bluets** van Maggie Nelson en **Ik maak nooit iets mee en andere avonturen** van Guus Middag. Door de toon en het meanderende van deze boeken, denk ik. Wat ik echt prachtig vond, was **We vertrekken voordat het licht is**, van Wim Hofman. Alleen al die titel. Heeft Hofman facetogen? Zoals hij naar de natuur kijkt, lijkt het soms van wel.

Oever lijkt niet op deze werken, maar ze hebben me wel geïnspireerd. De structuur van **Oever** is gebaseerd op brieven die ik vroeger schreef aan de mensen op wie ik verliefd was. Meestal zag ik die alleen op school of bij de tekenles. Daarom schreef ik vooral tijdens de vakanties, als ik deze mensen niet kon zien. Die brieven leken trouwens meer op een dagboek – ik verstuurde ze nooit, maar verstopte ze in **De Grote Bosatlas**.

Oever gaat over je ergens thuis voelen. Of dat nou in de wereld, rondom anderen, of in je eigen lichaam is. Jip ervaart een soort gebrek aan vanzelfsprekendheid. Hij heeft wel een idee hoe dat komt, maar durft het nog niet te vertellen. De brieven zijn zowel een ontsnapping als een oefening in praten. Of ik ben vertrokken vanuit beeld of taal weet ik niet. Ja, er zat een duidelijk beeld in mijn hoofd waarmee dit verhaal begon: een kinderfeestje op een bootje met in de boeg een jongen alleen. Maar als je een herinnering die zo scherp is als een foto opschrijft, vertrek je dan vanuit beeld of taal? Als illustrator werk je tenslotte met beide: je duikt in de tekst van de auteur, verkent het verhaal en zoekt ruimte voor tekeningen. Al zijn mijn illustraties in **Oever** anders ontstaan: ze zijn minder verkennend en dienen eerder als stukjes terloopse aandacht. Wellicht dat in een volgende jeugdroman de verhouding tussen tekst en beeld weer anders is. Ja – schrijven blijf ik sowieso!

een JAAR LANG IN DIENST

van de **LEESBEVORDERING**

Foto's: Vincent Mentzel

Het thema van de Boekenweek 2024 is 'Bij ons in de familie'. Wie kon beter het geschenk schrijven dan de grootste schrijversfamilie van Nederland? 'Wanneer zal dat nog eens gebeuren?' zegt pater familias **Bart Chabot**. 'Ik kan je verzekeren: niet snel.'

Tekst
Maarten Dessing
Foto's
Vincent Mentzel

Hij het Boekenweekgeschenk schrijven? Bart Chabot had daar nóóit rekening mee gehouden. 'Ik begreep uit de perceptie van mijn werk al heel vroeg dat de literaire wereld en ik elkaar nooit in de armen zouden vallen,' vertelt hij in het restaurant van een Haags hotel. 'Ik zou dus niet grossieren in prijzen. Geen toegang krijgen tot de subsidiepotten. En ook niet door de CPNB gevraagd worden voor een dergelijke opdracht.' So *what?* hij heeft er altijd zijn schouders over opgehaald. Vanaf zijn vroegste gedichtenbundels als *Popcorn* (1981) en *Captain America* (1982) heeft hij laten zien dat hij iets anders deed. Zijn roots, zoals hij uitlegt, lagen in de rock-'n-roll. Zijn werk werd eerder beïnvloed door songschrijvers als Bob Dylan dan door literatoren als Louis Couperus. Dat zogenaamde echte schrijvers, zeker in die beginjaren, hun neus ophaalden voor wat dat opleverde, is hun probleem.

Halve eeuw

Chabot heeft evengoed een succesvolle literaire carrière opgebouwd die inmiddels een halve eeuw omspannt. Zijn oeuvre telt, naast de poëzie, romans als *Mijn vaders hand* en *Engelenhaar*, en non-fictie zoals zijn vierdelige biografie van Herman Brood. 'Ik heb gelukkig geen last van jaloezie. Heb het comfort van erkenning ook niet nodig. Ik heb vertrouwen in mijn talent en me altijd alleen druk gemaakt om het belangrijkste: dat de tekst goed wordt.' Dat neemt niet weg dat het 'ontzettend eervol' is dat lezers in de Boekenweek *Gezinsverpakking* van de familie Chabot cadeau krijgen. 'Vooral omdat het hele gezin is gevraagd,' licht hij toe. 'Ook Yolanda, die elke dag rapporten schrijft, maar geen schrijver is. Als de motor die alles draaiend houdt, kon zij niet ontbreken. En zo'n geschenk is natuurlijk een unicum. Wanneer zal nog eens een heel gezin het geschenk schrijven? Ik kan je verzekeren: niet snel.'

Luid gejuich

Hij weet nog precies hoe het ging. 'November 2022, in dit hotel, bij het tafeltje daar bij het raam. De directeur van de CPNB had me de dag ervoor ge-sms't: of we een wild plan konden bespreken. Tuurlijk. En wat bleek? Het Boekenweekgeschenk. Over wild plan gespreken! Toevallig kwam het gezin die

avond eten. Toen ik het voorlegde, was het een paar seconden stil. Het gejuich daarna luwde pas een kwartier later. De hele buurt had het gehoord.' Sinds zijn zonen Sebastiaan, Maurits en Splinter – in volgorde van leeftijd – zich manifesteren als schrijver, heeft Chabot uiteraard vaker vergelijkbare voorstellen gekregen. 'Zo'n beetje elke uitgeverij in Nederland heeft ons gevraagd iets met elkaar te maken. Dat doen we dus niet, we gaan het gezin niet exploiteren. Voor je het weet worden wij een verdienmodel voor anderen. Dat doet afbreuk aan de schrijverscarrière die ieder gezinslid voor zichzelf nastreeft.'

Bloemlezing

Het Boekenweekgeschenk is alleen iets anders. 'Dat komt omdat het geschenk niet gaat om een uitgeverij die geld wil verdienen, of om ons als schrijvers die ons eigen werk zo nodig moeten promoten. In dit geval komt er een component bij. Een ander doel, namelijk het bevorderen van het lezen. Of specifieker: mensen zo ver krijgen dat ze naar de boekhandel komen. In feite zijn wij een jaar lang in dienst van de CPNB om hen daarbij te helpen.' Extra mooi was dat hij de kans kreeg om bij wijze van Boekenweekessay een bloemlezing te maken uit zijn poëzie. Dat werd *Ooievaarsblues*, dat twintig gedichten over familie bevat. 'Ik mocht ook een nieuwe bundel maken. Dat heb ik afgehouden. Dan krijg je gelegenheidspoëzie. Gedichten voor jubilarissen of de opening van een theater zijn nooit voor de eeuwigheid. Alleen als er iets nieuws op zou komen, zou ik die meenemen. Dat waren er toch twee.'

Bibliotheek

Dat zijn zonen, met uitzondering van de als *biomedical engineer* afgestudeerde Storm, schrijver zijn geworden, had Chabot niet verwacht. 'Er zat geen masterplan achter.' Maar een mengsel van genen en opvoeding maakt het evenmin verrassend. 'Ik heb altijd voor gelezen. Nam ze ook mee naar de bibliotheek. Jongens, riep ik soms, ik ga even bladen lezen, kom mee. Leuk, riep ze dan. Zo werden boeken voor hen nooit iets moeilijks waar je iets van moest vinden.' Hij nam ze ook regelmatig mee. Van repetities voor de theater-tournees die hij met Ronald Giphart en Martin Bril ondernam, tot optredens bij

talkshows. Daardoor werd het schrijverschap niets heiligs, maar een aantrekkelijk én bereikbaar doel. 'Bij een repetitie hoorden ze Martin vertellen over een prostituee. Door zijn reactie toen hij merkte dat ze meeluisterden, wisten ze: dat verhaal, daar is wat mee. Reken maar dat ze iets te vertellen hadden op school de dag erna.' En hij leerde hun hóé ze kunnen schrijven: door goed waar te nemen.

Blaauwe plekken

Hij daagde ooit Sebastiaan, negen jaar oud, op een terras uit om rond te kijken. 'Zie jij het?' En toen de jongen niet verder kwam dan constateren dat de zon nagenoeg vrij spel had, wees Chabot naar de wolken. 'De lucht zit onder de blauwe plekken, zei ik. Een beeld dat je alleen kunt zien als je, zoals ik, een geschiedenis met *abuse* hebt. Zo ziet iedereen vanuit zijn eigen achtergrond iets unieks.' Alleen hun werk beoordelen doet hij niet. Hij leest het soms in een vroeg stadium: de eerste tachtig pagina's van Splinters *Confettiregen* of het begin van Sebastiaans *Olifantenpadjes*. 'En natuurlijk vragen ze wat ik vind. Maar dan willen ze niet horen wat er allemaal aan verbeterd kan. Ten diepste blijven het kinderen die hun tekening aan hun vader laten zien. Dus zeg ik: hartstikke goed – wat ik ook meen. Laat een redacteur er vervolgens maar aan schaven.'

Competitief

Uiteindelijk moeten zijn schrijvende zonen ook hun eigen weg vinden. Net als hijzelf ooit heeft gedaan. 'Ik heb altijd hard gewerkt. Ook 's nachts, als ik soms uren wakker lag. Ik heb dankzij de zegen dat ik geen subsidie kon krijgen, van alles gedaan om de rekeningen te beta-

“ WE GAAN HET GEZIN NIET EXPLOITEREN

len. Tot deelname aan allerlei quizjes op tv aan toe, net zo lang tot ik het los kon laten. Het is al mooi dat ik die mentaliteit heb kunnen overdragen.' En dat levert genoeg dierbare momenten op – zoals, net als de scène met Sebastiaan op het terras, in *Gezinsverpakking* is terug te lezen. 'Ja, het gaat er nogal competitief aan toe,' lacht Chabot. 'Op vakantie begint Splinter als eerste, om halfzeven. Sebastiaan een halfuur later. En als ik naar buiten kom, gaat het van: Hoeveel woorden heb jij al? 421? Ik al 630. Zijn het ook goede woorden? Ja, goed. Maar staan ze ook in de goede volgorde? En zo elke dag weer.' ●

Bart Chabots leestips voor 15+

De vuilnisroos

Ben Borgart
Een roman die in mijn middelbareschooltijd een cultstatus genoot. Het is een soort hippieboek over een vrijgevochten vagebond die met een wrak bootje rondvaart. Het idee van 'richt je eigen leven in' sprak me enorm aan.

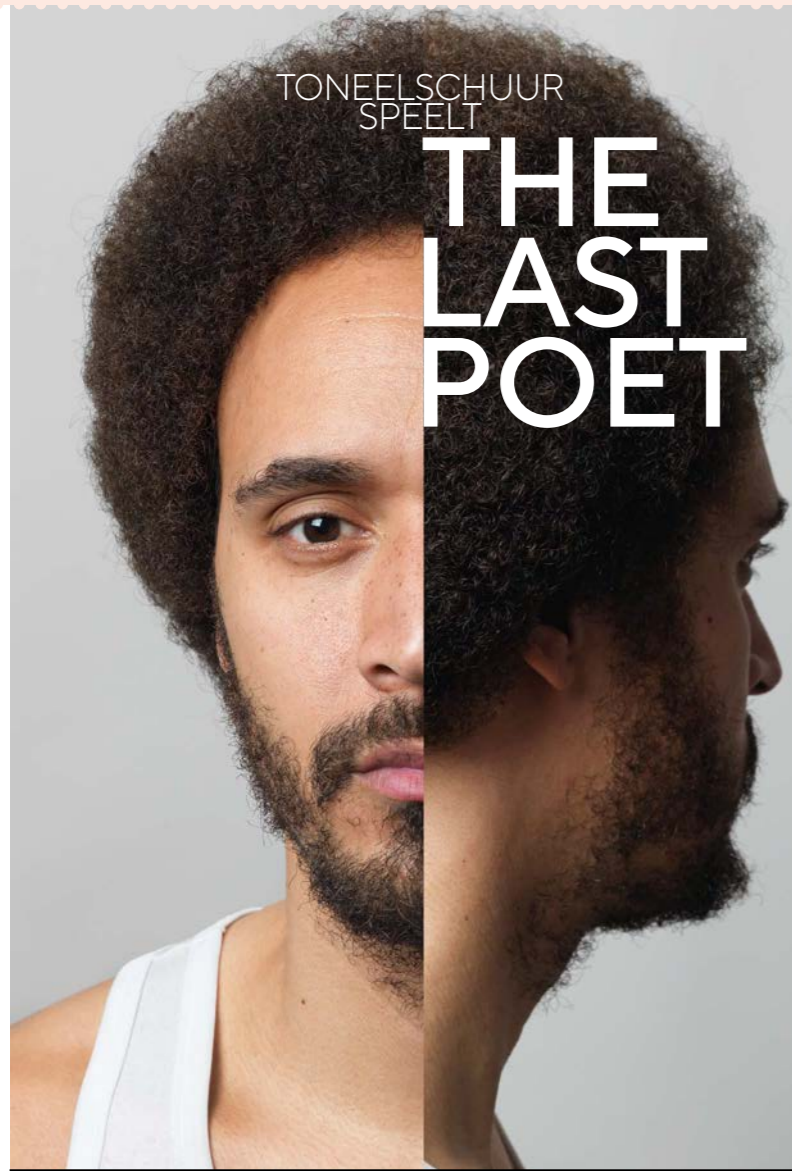
Een plek onder de zon

Martin Bril
In dit boek heeft Bril zijn columns en losse stukken over muziek verzameld. Van de liedjes die hij met

zijn dochters zong in de auto tot verhalen over Golden Earring en de obscure zanger Dock Boggs. Aanstekelijk en gemêleerd.

Bijna op de radio

Nico Dijkshoorn
Een roman over een bandje dat langs het clubcircuit toert in de hoop het te maken. De titel geeft al aan: tevergeefs. Ik heb geweldig gelachen om al die verhalen achter de schermen: van onderlinge ruzies tot het busje dat wegzakt in de modder.

Voor **The Last Poet** liet Toneelschuurregisseur Nita Kersten zich inspireren door het werk van The Last Poets. Dit collectief van Afro-Amerikaanse dichters en muzikanten uit Harlem, New York werd opgericht op 19 mei 1968 (de geboortedag van Malcolm X) en stond aan de basis van de hiphop. Ten tijde van de *civil rights movement* gaven hun activistische gedichten en ritmische muziek een belangrijke stem aan de emancipatiedrang van de zwarte bevolking. De invloed van het collectief is nog altijd terug te horen in het geluid van jonge *spoken word*-dichters en hiphopmuzikanten van nu. Kerstens stuk zoomt in op het levensverhaal van Umar Bin Hassan, die na een jeugd in armoede en ongelijkheid richting New York vertrok, waar hij zich aansloot bij The Last Poets, om zich te wijden aan muziek en poëzie en zo zijn stem te laten horen. Toneelschrijver Maxine Palit de Jongh is verantwoordelijk voor de rauwe, ritmische en poëtische toneeltekst waarin Kersten haar acteurs laat spelen op het snijvlak van theater, hiphop en *spoken word*. Behalve door The Last Poets lieten

Palit de Jongh en Kersten zich ook inspireren door **De laatste dichters** (2004), de op de legendarische dichtersgroep gebaseerde roman van Christine Otten.

speeldata:
23 maart t/m 19 mei 2024,
toneelschuurproducties.nl

TIENER- JONGENS IN VOORMALIG OOST- DUITSLAND

Het kortste stukje van de Sonnenallee (1999) is de derde roman van Thomas Brussig (Oost-Berlijn, 1964) die met dit boek een hommage aan de jeugd in het voormalige Oost-Duitsland brengt. Het komische verhaal dat zich eind jaren zeventig afspeelt, draait om het alledaagse leven van de adolescent Mischa die met zijn ouders, broers en zussen in een typische Oost-Berlijnse flat woont, vlak achter de Muur die in de Sonnenallee stond en Duitsland in tweeën deelde. Ondanks de

altijd aanwezige grensoldaten met hun kalasjnikovs, het risico dat je buurman een Stasi was, en de algehele onvrijheid die het communistische systeem met zich meebracht, zijn Mischa en zijn vrienden hele gewone, herkenbare tieners: ze worden verliefd (op Miriam die ook in de Sonnenallee woont), verlangen naar seks, en luisteren, zij het illegaal, naar muziek van de Rolling Stones. **Het kortste stukje van de Sonnenallee** is gebaseerd op de gelijknamige film waarvoor Brussig het script schreef, en was een enorme bestseller in Duitsland. Dankzij de recente Engelse vertaling door de populaire Amerikaanse schrijver Jonathan Franzen staat het boek sinds vorig jaar opnieuw in de belangstelling. Franzens nawoord is ook opgenomen in de Nederlandse vertaling. Voor liefhebbers van de Duitse tragikomische film **Good bye, Lenin!** (2003).

Het kortste stukje van de Sonnenallee
Thomas Brussig
vertaald door Wil Boesten
nawoord
Jonathan Franzen
Cossee, € 22,99

HEEL MBO LEEST!

Afgelopen november is het Leesoffensief 'Heel mbo leest!' gelanceerd. Dit initiatief van **Kennispunt MBO Taal en Rekenen, Mbo Taalacademie en Stichting Lezen** heeft als doel de taalontwikkeling van studenten extra te stimuleren door op het mbo fundamenteel meer aandacht te besteden aan vrij lezen, leesmotivatie en leesbevordering. Zo moeten schoolprestaties en kanselijkheid worden vergroot. Ter inspiratie voor scholen schreven Kennispunt MBO Taal en Rekenen en Stichting Lezen de handreiking **Heel mbo leest!**. Deze bevat praktische leesonderwijstips en -handvatten die zijn gebaseerd op de input van mbo-scholen die al ervaring hebben met een leesoffensief. De handreiking gaat bijvoorbeeld in op de voordelen van vrij lezen en een goed leesklimaat. Maar ook wordt er gewezen op het belang van het maken van een apart leesbeleidsplan en het vrijspelen van financiële middelen hiervoor, zodat je als school het leesoffensief structureel kan borgen. Naast deze handige wegwijzer is er ook een **Handreiking Samenwerking met de Bibliotheek**, met uitleg over de manier waarop lokale bibliotheken scholen kunnen ondersteunen bij een leesoffensief. Tot slot: in de publicatie **Young adult-literatuur - een wereld aan mogelijkheden**, legt onderzoeker Linda Ackermans uit wat de meerwaarde van dit genre is, en hoe je het ter vergroting van een goed leesklimaat in het mbo kan inzetten.
taalenrekenenmbo.nl/leesoffensief

Verboden boeken

Verboden boeken
Marjoleine Molenaar Lemniscaat,
€ 19,99
(verschijnt
2 april)

Door de eeuwen heen zijn er heel wat boeken geschreven die uiteindelijk leidden tot een boekverbod. Maar dit is niet alleen maar iets van vroeger tijden: denk aan landen waar meisjes anno 2024 alleen maar stiekem mogen lezen. Of neem de huidige cultuurstrijd in de Verenigde Staten, waar enerzijds progressieve Amerikanen ageren tegen boeken met stereotypen over ras, en er anderzijds vanuit de conservatieve, christelijke hoek steeds meer censuur geëist wordt ten aanzien van alles wat afwijkt van de witte, heteroseksuele norm. In **Verboden boeken** onderzoekt schrijver, tentoonstellingsmaker en bibliothe-

caris Marjoleine Molenaar (1980) hoe het komt dat boeken en schrijvers worden geboycot en/of bij wet verboden. Waarom werd in Marokko **Hongerjaren** van Mohammed Choukri (1935-2003) indertijd verboden? En wat is de reden dat de rechter de burgemeester van de Braziliaanse stad Rio de Janeiro in 2019 toestond het Marvel-stripboek **The Young Avengers** in beslag te laten nemen? Molenaar gaat in haar boek op zoek naar de verhalen achter de verboden, en nodigt je uit om te filosoferen over hoe het komt dat we wereldwijd én in eigen land boeken zo verschillend interpreteren en wat een boekverbod betekent. Met gespreksvragen voor leesclubs in boekhandels, bibliotheken en scholen.

EEN LUI LETTER- LAND

Een lui letterland
Anne Steenhoff
Das Mag, € 20,99
(verschijnt in april)

Met haar boek Een lui letterland wil basisschool leerkracht Anne Steenhoff pabostudenten en leerkrachten inspireren, en van Nederland weer een actief lezend land maken.

Het gaat niet goed met de leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen, bleek vorig jaar december opnieuw uit het driejaarlijkse internationale PISA-onderzoek dat wordt uitgevoerd in opdracht van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Als het aankomt op leesplezier en -vaardigheid bungelt Nederland onderaan, terwijl we eind jaren negentig nog internationaal aan de top stonden. Dat het leesniveau blijft dalen, komt volgens basisschoolleerkracht Anne Steenhoff (1996) door de focus op begrijpend lezen. Daarnaast onderschat het onderwijs de kracht van kinder- en jeugdliteratuur. Op haar eigen school kreeg Steenhoff de vrijheid van de directie om naar eigen inzicht het leesniveau op te krikken. Dat deed ze onder andere door

alleen nog maar met literaire boeken te werken en de dagelijkse leestijd ruim te verlengen. Haar leerlingen haalden eind groep acht vervolgens allemaal het niveau (1S) dat nodig is om te participeren in de maatschappij. Bovendien las iedereen met plezier. Steenhoff besloot haar eigen leeservaringen met andere leerkrachten (en ouders en beleidsmakers) te delen, en schreef **Een lui letterland**: daarin geen vage ondersteuningsplannen, maar vooral concrete, haalbare ingrepen en gerichte boekentips per leeftijd en interesse.

VAN DENKEN NAAR DOEN

Er is veel onderzoek gedaan naar effectieve manieren om kinderen leesvaardig te maken. Hoe vertaal je die kennis in de praktijk van een volle schooldag? Daarover gaat het jaarlijkse congres Lezen Centraal op 17 april in het Beatrix Theater in Utrecht: 'Van denken naar doen'. Vier sprekers op het congres lichten hun bijdrage toe.

VOORLEZEN NOOIT OVERSLAAN

Voor keynote-spreker Maria Streefkerk, trainer Rijke Taal en Focus op Begrip, en leerkracht groep zeven en acht in Amsterdam, is het simpel: niets is effectiever dan elke dag voorlezen.

'Wat er ook gebeurt, lees elke dag dertig minuten voor en praat daarover. Als Sinterklaas op school komt, bijvoorbeeld: laat taal, rekenen, spelling, alles vallen, maar níét voorlezen. Door de voorleestijd te gaan zien als effectieve onderwijstijd gaat dat ook makkelijk. Dan zet een leerkracht voorlezen vanzelf op één.'

Foto: Chris van Houts

Want voorlezen is niet zomaar iets extra's. Armtalige én rijktaalige kinderen kunnen nadenken over wat er gelezen is en dit vervolgens koppelen aan hun ervaring en achtergrondkennis. Als zij dit met hun klasgenoten delen, levert het rijke en inhoudsvolle momenten op. Zo krijgt de voorgelezen tekst betekenis. Wordt het een verrijking voor hun leven. En de lees-, spreek- en schrijfvaardigheid van alle leerlingen stijgt exponentieel. Juist boeken zijn belangrijk voor kinderen om een rijke woordenschat te ontwikkelen. Teksten uit boeken zijn vele malen rijktaaliger dan gesproken taal, want mensen gebruiken maar zo'n drieduizend woorden in hun alledaagse gesprekken. Iedere leerkracht zal dat terugzien in betere gesprekken en schrijfvaardigheden van hun leerlingen. Dat uit zich in genuanceerdere woordkeuze en hogere kwaliteit van zinnen. Ook breidt voorlezen de kennis van de wereld en het empathisch vermogen van kinderen enorm uit. Helemaal als je vervolgens goede gesprekken voert met kinderen en hun de tijd geeft dit met elkaar uit te wisselen.'

EINDELIJK LITERATUUR IN DE WET

De actualisatie van de kerndoelen voor het leergebied Nederlands leidt tot meer aandacht voor literatuuronderwijs, licht Joanneke Prenger, curriculumontwikkelaar en taalexpert bij SLO, toe in haar keynote.

'Deze winter hebben we de geactualiseerde conceptkerndoelen van het leergebied Nederlands met scholen besproken. De fase van beproeven heet dat, voor we de aangescherpte kerndoelen in juni aan de minister presenteren. Als we aan leraren vroegen van welke veranderingen ze blij worden, zeiden ze vaak: de aandacht voor boeken in het onderwijs. Literatuur en verhalen zijn zo belangrijk om de wereld te ontdekken. En nu wordt dat wettelijk vastgelegd.'

Foto: Barbra Verbij

KENNIS VIA VERHALEN

Linda Dielemans is archeoloog en schrijver van historische jeugdboeken als Brons en Schaduw van de leeuw. In haar deelsessie laat zij zien hoe deze de kennisontwikkeling en leesmotivatie van haar lezers stimuleren.

Foto: Annelien Nijland

'Mensen slaan aan op verhalen. Zo werken de hersenen nu eenmaal. Dus of het nu gaat om archeologische vondsten – mijn eigen vak – of om ingewikkelde wetenschappelijke theorieën: verhalen maken de feiten behapbaar. Denk aan de

In de huidige kerndoelen staat: leesplezier bij leerlingen ontwikkelen met voor hen bestemde teksten. Wat is dat precies? Over wat voor teksten heb je het dan? Straks is literatuur een apart domein, met vier kerndoelen die elk zijn uitgewerkt in vijf bullets. Hierin wordt uitgewerkt wat we concreet bedoelen met bijvoorbeeld leerlingen nieuwe leeservaringen aanbieden. Ook is toegespitst hoe je literatuuronderwijs kunt verbinden aan kennisontwikkeling: juist via verhalen leren leerlingen over ervaringen van mensen in de Tweede Wereldoorlog. Het betekent dat literatuuronderwijs niet meer afhankelijk is van leraren die toevallig iets met boeken hebben. Alle leerlingen krijgen er straks onderwijs in, omdat de geactualiseerde kerndoelen na vastlegging in de wet voor alle scholen gelden. De kerndoelen moeten een plek krijgen in het schoolbeleid. Sommige scholen zullen hun curriculum moeten aanscherpen, bij andere scholen passen de doelen beter bij wat ze al doen. En educatieve uitgeverijen komen hopelijk met materialen om leraren bij de vertaling te ondersteunen.'

spanning die een verhaal oproept of aan de personages met wie je meeleeft. Leesboeken kunnen daarom veel kennis overdragen zonder dat het saai wordt. Niet voor niets is ons beeld van het verleden ook sterk bepaald door verhalen – en beelden – die boeken en films, maar ook games ons voorschotelen. Dié blijven hangen.

Dat je daarom de geschiedenis mengt met fantasie maakt niet uit. Elk historisch boek geeft een haakje om te vertellen over een periode. Zeker bij een schrijver zoals ik, die de historische werkelijkheid zo kloppend mogelijk wil maken. En zeker bij de prehistorie, waar ik over schrijf. Niet omdat er zo weinig over bekend is, want dat is niet zo, maar omdat kinderen nauwelijks een beeld hebben bij die periode, terwijl het om het grootste deel van de menselijke geschiedenis gaat. En dus moet je het levendig maken.

Ik ben geen specialist in leesbevordering, ik schrijf boeken. Maar ik weet wel dat informatie, welke informatie dan ook, het beste blijft hangen door er een spannend boek over te lezen dat aansluit bij de belevingswereld van de lezer. Ongemerkt verslinden kinderen zo niet alleen historische kennis, maar ook rijke teksten met een gevarieerde woordenschat.'

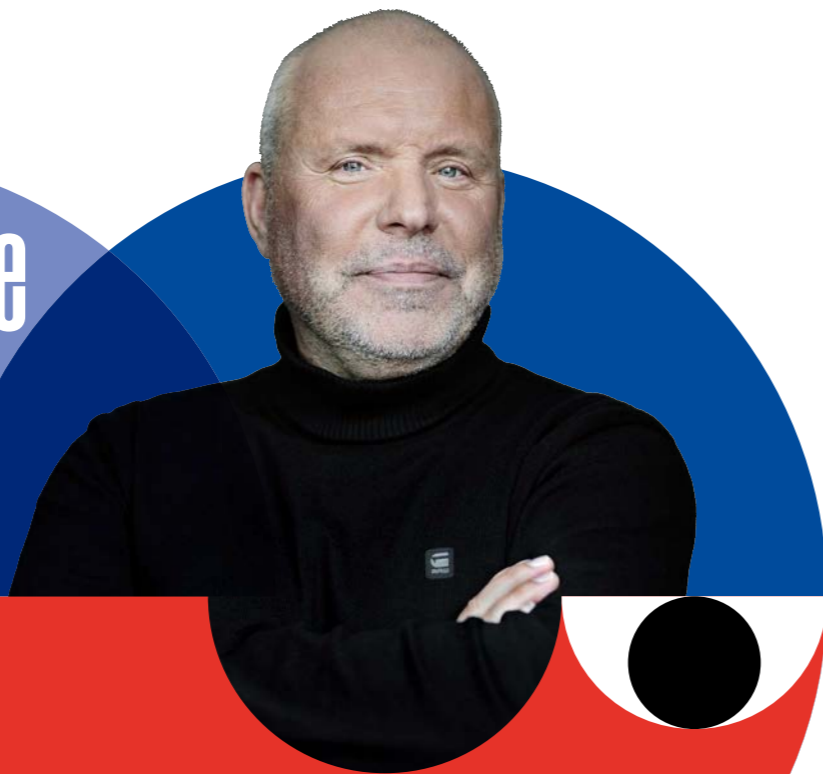
NIETS ZELF BEDENKEN

Priscilla van Paasen vertelt hoe zij als leerkracht groep drie van de Paschalis-school in Den Haag kennis en praktijk bij elkaar brengt.

'Als je me vraagt wat er mis is met het leesonderwijs, ben ik zo twee uur aan het woord. Maar dat weten we allemaal al tien jaar. Laten we erover ophouden. Tijdens de deelsessie "Leesonderwijs in het echt!" wil ik het daarom hebben over wat goed gaat, zodat leerkrachten enthousiast worden om dat ook in hun school toe te passen. Dan boeken we tenminste progressie. Ik heb zelf voor mijn school een doorlopende leerlijn lezen opgezet. Nou ja, zelf – ik heb geput uit *Rijke taal* van Anneke Smits voor de kleuters. Ik wilde *Zo leer je lezen en spellen* van José Schraven voor groep drie inzetten, maar dat kon het team nog niet aan. Dus ben ik aan de slag gegaan met methodiek van Marita Eskes om daar langzaam naartoe te groeien. Enzovoorts. Je hoeft niets zelf te bedenken, alles is er al. Het is alleen soms lastig om de kennis van de wetenschap te vertalen, omdat die vaak zo koud is geformuleerd. Door elkaar te inspireren vanuit de praktijk, lukt het wel die kennis toe te passen. Soms komen er ook dingen bij kijken die op het eerste gezicht niets met lezen te maken hebben. Zelf ben ik voor de leerlijn van school moeten wisselen, omdat de directeur van mijn vorige school niet zoveel met lezen had. Zo gaat leesonderwijs ook over praktische problemen als: hoe neem je je team mee? Hoe voeg je het in een toch al te volle werkdag in? Dat soort dingen staan in geen enkel boek.'

Taalvariatie is een geschenk

Bij het grote publiek is **Jan Peter 'JP' Pellemans** bekend als het jurylid van het tv-programma *Lingo*. Of beter gezegd: zijn stem, zelf bleef hij altijd buiten beeld. Maar de neerlandicus houdt zich zijn hele leven al op veel meer manieren met taal bezig. Nu ook als auteur van het speelse, avontuurlijke en leerzame boek *Het ABC van JP*.

Tekst
Maarten
Dessing
Foto
Keke
Keukelaar

Lingo kwam in 2005 – toen het programma al meer dan vijftien jaar bestond – toevallig op zijn pad. JP Pellemans stond in Hilversum in de gang bij het kopieerapparaat toen de uitvoerend producent langs stooft. O ja, schoot het die te binnen, die man weet zoveel van taal. Prompt vroeg zij of Pellemans het nieuwe jurylid wilde worden. De huidige hield het voor gezien.

'Er was al besloten *Lingo* van de buis te halen,' vertelt hij. 'Alleen omdat de omroep het contractueel verplicht was, zou het nog een halfjaar worden uitgezonden, ergens in de middag. Maar met de nieuwe presentator Lucille Werner en mij sloeg het onverwacht weer aan. In plaats van te stoppen werd het daarom verplaatst naar 19.00 op Nederland 1.'

En zo kon Pellemans jarenlang voor een miljoen kijkers op primetime doen wat hij altijd het liefst heeft gedaan: andere mensen vertellen over taal. 'Omdat de

TROS het als educatief programma had aangemerkt, had ik altijd alle vrijheid om uit te leggen waarom een woord op die manier werd gespeld of waar het vandaan kwam. En zo te laten zien hoe bijzonder het Nederlands is.'

Gelegenheid was er genoeg. 'Kandidaten moesten onder tijdsdruk vijf- of zes- en later ook zevenletterwoorden bedenken en zeggen dan de gekste dingen. Ik was ervoor om aan te geven dat een woord niet bestond. Of juist wel. Het Nederlands kent nog altijd de conjunctief. Je hoort het zelden, maar het bestaat. Dus als iemand "hoede" zegt, als in "hoede uw schapen", is dat goed.'

Waar komt je liefde voor de taal vandaan?

'Die heb ik altijd gehad. Op de lagere school ontdekte ik al de fascinatie van het ontleden. Niemand had dat, alleen ik vond het fantastisch om te zien hoe een zin voor mijn ogen uiteenviel in onderdelen die allemaal een andere functie hadden: onderwerp, meewerkend voorwerp, bepaling van gesteldheid. Geweldig!'

Toch ging je eerst geschiedenis studeren.

'Dat kwam omdat ik een heel inspirerende leraar had. Maar op de universiteit kwam ik er snel achter dat dit het niet was voor mij. Ik had ook nog de fout gemaakt om in België te gaan studeren, omdat mijn ouders daar net heen waren verhuisd. Ik was er *completely lost*. Toen ging ik snel terug naar mijn eerste liefde: Nederlands, in Amsterdam. Voor dat vak had ik ook een inspirerende leraar. Hij vertelde altijd over literatuur, over grammatica ging het op de middelbare school niet veel meer. Pas toen ik opging voor mijn MO-A, kwam ik terug bij de taalkunde.'

Toen werd je eerst docent NT2.

'En werd mijn fascinatie heel praktisch. Het is belangrijk werk ook. Taal verbindt, maar Nederlands is geen makkelijke taal om te leren. Daar schrijf ik ook over, waarom dat zo is. Neem een woordje als "er", dat zoveel verschillende functies heeft. Veel meer nog dan aan "Scheveningen", zoals het cliché wil, kun je aan dat woordje horen of het Nederlands iemands moederstaal is. Zelfs koningin Máxima, misschien wel de NT2-spreekster die het meest haar best heeft gedaan om de taal te leren, doet het soms nog fout. Het is erg jammer dat NT2-docenten zo slecht worden betaald. Omdat ik een keer geld wilde verdienen, heb ik daarom na een aantal jaar een bedrijfje opgericht voor bedrijfstrainingen.'

Hoe kwam je van daar bij de tv terecht?

'Ik ben bevriend met Angela Groothuizen. Zij ging in 1999 een nieuw programma presenteren dat in België een succes was: *De Mol*, zoals het daar heette. De kandidatencoach had in België eenzelfde profiel als ik: een bedrijfstrainer die weet hoe je een groep van A naar B krijgt. Daarom vroeg Angela mij. En het programma had succes. In Hilversum word je dan al snel gevraagd voor iets anders.'

Heeft dat werk wel met taal te maken?

'Heel erg! Ik schreef bijvoorbeeld bij *Wie is de Mol?* de teksten voor de test die de kandidaten aan het einde van iedere aflevering moeten maken. Twintig vragen die niet voor interpretatie vatbaar mogen zijn, omdat degene

met de meeste fouten afvalt. Dat luistert heel nauw.'

Maar het is geen *Lingo* – of een van de andere taalprogramma's waar je bij betrokken was.

'Nee. *Lingo* vind ik zo'n geweldig programma. Hoe goed je ook bent in taal, iedereen kan eraan meedoen. Nadat het al van de buis was tussen 2014 en 2019, is NET5 er afgelopen najaar opnieuw mee gestopt. Heel jammer. Maar ik ben ervan overtuigd dat het ooit terugkomt. Hopelijk ook met mij.'

Werd je vaak aangesproken op je toelichtingen?

'Wat dacht je! In taalland zijn er altijd mensen die het beter weten. En soms glipte er natuurlijk een foutje doorheen, dan had ik zo vijftig mails. Als je ergens aan kunt zien dat taal leeft, is het daaraan. Jammer genoeg zijn er niet veel van zulke taalprogramma's meer. Luchtige spelletjes, zonder geheven vinger. Daar kunnen mensen zoveel van leren. Als je wist hoeveel NT2'ers me in de loop der jaren hebben aangeschoten om te vertellen dat ze dankzij het programma de taal hebben geleerd.'

Op de lagere school had ik al een fascinatie voor ontleden

Jan Peter 'JP' Pellemans (1961) groeide op in Velsen, waar hij het Gymnasium Felisenum bezocht. Hij rondde een studie Nederlands aan de Hogeschool van Amsterdam af. Daarna werkte hij achtereenvolgens als NT2-docent, bedrijfstrainer en communicatiedeskundige. Sinds hij als kandidatencoach van *Wie is de Mol?* in de tv-wereld belandde, was hij betrokken

bij tal van programma's. Hij is jurylid van *Lingo* en bedacht programma's als *De Tafel van Taal* (NTR) en *dt met JP* (Schooltv). In *Het ABC van JP* neemt hij zijn lezers mee op 'een avontuurlijke reis door het land van taal'. Na de uitstekende verkoop – zes drukken en *counting* – heeft hij zich gestort op het schrijven van een vervolg.

Het ABC van JP
JP Pellemans
Thomas Rap,
€ 18,50

Verzamelde je in je *Lingo*-jaren al materiaal voor je boek?

'Ik had nooit gedacht aan een boek. Als de uitgever me er niet voor had gevraagd, was ik nooit gaan schrijven. Maar het is waar: ik had een enorm archief aan feiten en feitjes opgebouwd. Het was ook een prikkelende gedachte om die op een aantrekkelijke manier op papier te zetten voor mensen die nog niet weten hoe leuk het is om je te verdiepen in de taal.'

Je lijkt een voorkeur te hebben voor bizarre weetjes.

'Soms is de etymologie ook zo ongeloflijk. Dat Melbatoast zo heet omdat een Australische operazangeres Melba als artiestennaam kiest, een keer ziek wordt en een chef-kok haar dan twee dubbel geroosterde toastjes serveert? Of dat "shampoo" via het Engels komt van het Hindi-werkwoord dat "kneden" betekent, maar wel op zijn Nederlands wordt vervoegd: "geschampood"? Zo fascinerend. Dat iedereen ter wereld een andere taal spreekt, heet een straf van God te zijn. Ik vind het eerder een geschenk. Het is jammer dat het door sociale media ten einde lijkt te komen. Daar zie je woorden opkomen die heel snel in elke taal worden opgenomen.'

Tegelijk toon je je in je boek heel tolerant – precies het tegenovergestelde van het clichébeeld van een taalkundige.

'Ja, dat zouden taalnazi's zijn. Al toen ik tijdens mijn studie *Language Change. Progress or Decay?* moest lezen, wist ik: ik zit aan de kant van *progress*. Dat taal verandert, is alleen maar interessant. Natuurlijk moest ik in mijn bezigheden altijd uitleggen wat de regels zijn – soms moet een -d nu eenmaal een -t zijn – maar ik ben altijd zo ruimhartig mogelijk geweest.' ●

VEELLEZER DANKZIJ ZIJN PA

Sinds hij in 2019 samen met Karel Gerlach en Milo Driessen de Nederlandse muziekwereld is binnen komen stormen, leidt Goldbandzanger **Boaz Kok** een druk bestaan. Toch zei hij 'ja' toen hem werd gevraagd of hij leescoach bij De Weddenschap wilde worden. En zelfs voor dit interview vond hij een gaatje tijd: 'Zo hoop ik de jeugd te inspireren.'

Als Boaz inbelt is het scherm nog zwart. 'Als je het niet erg vindt, poets ik mijn tanden nog even,' klinkt het dan. Een vrij ongewone begroeting, maar gelukkig is het niet nodig te wachten met vragen stellen: breed grijzend verschijnt hij even later voor het scherm, gewapend met een tandenborstel, en bewijst vervolgens dat hij een geboren multitasker is. Ja, bevestigt hij, hij heeft altijd veel gelezen. En ja, dat doet hij nog steeds. Waarom hij dat doet, vindt hij nogal vanzelfsprekend: 'Het lezen van een goed boek brengt je zo veel meer dan wanneer je swipend op je smartphone zit. Het stimuleert je fantasie, het geeft je een breder perspectief op het leven en op taal, het spreekt je emoties aan en roept een bepaald gevoel op. Wat dat betreft kun je het lezen van een boek vergelijken met het luisteren naar het verhaal dat de liedjes op een album je vertellen.'

Tekst Mirjam Noorduijn
Foto Ursula van de Bunte

Waar komt die passie voor verhalen vandaan?

'Veel voorgelezen ben ik niet – ik kan me dat in ieder geval niet herinneren – maar mijn ouders vertelden wel altijd verhalen, gewoon uit hun hoofd. En ik kreeg boeken. Vooral van mijn vader: mijn pa leest echt veel – van alles en nog wat: fictie, non-fictie, gedichten... Die schrijft hij trouwens zelf ook, als hobby. Mijn ouders zijn gescheiden en tot mijn twaalfde woonde ik bij mij moeder. Maar tijdens mijn middelbareschooltijd kwam ik vaak bij mijn vader over de vloer: de school was om de hoek waar hij woonde. Hij gaf mij standaard rond Sinterklaas of kerst een boek. [Luid lachend] Hij heeft mij niet alleen goed leren tandenpoetsen, maar ook bijgebracht hoe inspirerend lezen is.'

Op wat voor school zat je eigenlijk?

'Ik ben begonnen op het vwo, maar

zakke snel af naar de havo en eindigde op het vmbo: ik heb nooit een reet uitgevoerd. Uiteindelijk ben ik met vlag en wimpel geslaagd. Mijn droom was om acteur te worden, dus toen ben ik naar de toneelschool gegaan, de MBO Theaterschool. Die heb ik net niet afgemaakt. Daarna kwam ik in het nachtleven terecht, bij PIP, het cultuurborddeel van Den Haag. Daar werkte ik onder meer als animator en maakte seksueel getinte decors. Bij PIP kwam ik Milo en Karel weer tegen – ik kende ze al langer – en zij hebben me overgehaald in de muziek te stappen. Dat ligt wel in het verlengde van acteren, ja: ik lees niet alleen graag verhalen, maar houd er ook van ze zelf te vertellen. En te schrijven trouwens – ik heb allerlei korte verhaaltjes, gekke dingetjes, geschreven. Misschien ga ik daar nog eens iets mee doen.'

Nog even terug naar de boeken die je vader cadeau gaf – wat waren dat voor boeken?

'Zal ik er eens een paar bij pakken? Ik zit wel midden in een verhuizing, maar de meeste zitten nog niet in dozen. [Loopt rond] Dit boek bijvoorbeeld – *De 13 ½ levens van Kap'tein Blauwbeer* van Walter Moers. Ik denk dat ik net op de middelbare school zat toen ik dat las. Dat boek is echt heel leuk om te lezen – nog steeds: het is spannend en grappig, vol woordgrapjes en verwijzingen naar van alles en nog wat. De zwart-wittekeningen passen bovendien goed bij de tekst en de emoties van Blauwbeer die van de ene chaotische situatie in de andere belandt, maar door zijn moed en optimisme standhoudt. Het verhaal is een soort metafoor voor alle problemen die je tijdens je leven kan tegenkomen en moet zien te overwinnen. Wat ik ook van mijn pa kreeg toen ik zo'n jaar of twaalf, dertien was, is dat boek van Susanna Clarke, *Jonathan Strange & Mr. Norrell*, over een oude tovenaars en zijn leerling die de magie terug willen brengen in Engeland. Fantasy was sowieso goed aan mij besteed: *De Hobbit*, *In de ban van de ring* – die klassiekers heb ik allemaal gelezen, al las ik met evenveel plezier *Joe Speedboot* van Tommy Wieringa. Of *Het korte maar wonderbare leven van Oscar Wao*, een magisch-realistisch verhaal van Junot Díaz – een Amerikaans-Dominicaanse schrijver – over een jongen met overgewicht die geobsedeerd is door sciencefiction en fantasyromans, maar ervan droomt verliefd te worden.'

Je houdt dus van allerlei genres, maar wat maakt een boek goed voor jou?

'Het moet sowieso meeslepend geschreven zijn, zodat je echt in het verhaal wordt meegezogen. Eigenlijk werkt een boek voor mij het beste als ik het als een film voor me kan zien. Voor de boeken die ik net genoemd heb, geldt dat zeker. En ik vind taal onwijs belangrijk: de taal die een schrijver gebruikt moet passen bij wie de personages zijn. Je moet niet de stem van de schrijver erdoorheen horen, dan komt het geforceerd over. Ik vind de Nederlandse taal prachtig. Engels klinkt vaak mooi, maar als je je eigen taal niet goed beheerst, gaat dat ten koste van de emotionele nuance die je wilt overbrengen en kan je je niet goed uiten. Ik houd ervan om te puzzelen met woorden en te zoeken naar een zekere flow en goede cadans. Daarmee bedoel ik bijvoorbeeld dit: "muzikale motivatie/geniale combinatie/want we halen inspiratie/uit bepaalde situaties". Of ik ook gedichten lees? Zeker: Lucebert heb ik hier staan. En voor school moest ik Shakespeare lezen. Ja, zijn sonnetten. Die zijn niet per se makkelijk, dat klopt, maar naarmate ik ze begon te ontleden, begreep ik ze beter en raakten ze me.'

Zijn er dichters of liedtekstschrijvers die je als voorbeeld hebt?

'Dan denk ik gelijk aan Jules Deelder: hij droeg zijn gedichten natuurlijk voor op het podium en performde over de muziek heen. En Theo Wesselo, van het absurdistische VPRO-programma *Rembo & Rembo* en de band Hausmagger waarmee hij Nederlandstalige pop brengt en schrijft. Wie eigenlijk ook gewoon dichters zijn, zijn de jongens van Opgezwolle, een voormalige rapgroep uit Zwolle: ze beheersen de Nederlandse taal zonder meer ontzettend goed. In mijn middelbareschooltijd keek ik enorm naar ze op. Ja, die hebben me absoluut geïnspireerd.'

Wat lees je nu?

'Nu? De boeken voor De Weddenschap. Maar daarvoor was ik bezig in *Sapiens* van Yuval Noah Harari: tweehonderdduizend jaar geschiedenis van de mens, van jager tot boer, tot wie we nu zijn – pittige kost, maar heel fascinerend. Ik moet bijna naar mijn volgende afspraak – [het hoofddeksel wordt opgezet] – maar wat je misschien nog kunt noemen, is *De man die alles had*,

de debuutroman van een maatje van me, Dario Goldbach. Hij schrijft over een dertiger bij een groot techbedrijf, en over hoe hij door de excessen van het kapitalisme in een neerwaartse spiraal terecht komt. Dario schrijft zoals hijzelf is. Dat vond ik erg leuk om tijdens het lezen te merken.'

Boaz Kok (1989) is geboren en getogen in Den-Haag. Hij ging naar de MBO Theaterschool in Rotterdam om acteur te worden, maar belandde via Karel Gerlach en Milo Driessen in de muziek. In 2018 richtte het drietal Goldband op. Hun debuut-ep met 'Witte Was' en 'Uber Uber' was direct een megasucces. Naast zanger en tekstschrijver voor Goldband is Boaz een veellezer en doet hij mee aan De Weddenschap (deweddenschap.nl). Daarbij dagen drie BN'ers jongeren uit om in zes maanden tijd drie boeken te lezen. Boaz leest *Patroon* (Marco Kunst), *Het weeshuis in de azuurblauwe zee* (T.J. Klune) en *Vandaag houd ik mijn spreekbeurt over de Anaconda* (Bibi Dumon Tak & Anemarie van Haeringen (ill.)): 'Het weeshuis was leuk om te lezen. Vooral het onderliggende idee vind ik mooi: het maakt niet uit als je anders bent; als je dicht bij jezelf blijft, komt het allemaal vanzelf goed.'

2020 3FM-talent van het jaar
2021 Hit met 'Noodgeval'
2021 Debuutalbum *Betaalbare Romantiek*
2022 Goldband wint MTV Best Dutch Act 2022
2022 Definitieve doorbraak door optredens op onder andere Lowlands, Rock Werchter, Down The Rabbit Hole
2023 Winnaar Popprijs 2022
2023 Winnaar Edison Popprijs 2023 in de categorieën nieuwkomer, videoclip en song (in de laatste twee categorieën kreeg Goldband de prijzen voor 'Stiekem', een samenwerking met zangeres Maan)

OP DE COVER

Een kijkje in het atelier van Jet Parent

“HET LICHT SIJPELT DOOR DE BOMEN

Jet Parent

“Woensdag is mijn illustratiedag

Jet Parent verraste met haar prentenboekendebut *De restjes van de zon*, een verhaal van Edward van de Vendel waarin eekhoorn en veldmuis op zoek gaan naar het licht, dat het tijdens de donkere dagen zo laat afweten. In haar kleurrijke potloodtekeningen komt het licht van achteren en schijnen zonnestralen geraffineerd door de bosrand.

Jet Parent tekent onder toezicht oog van de flamingo van John James Audubon, die in de huiskamer boven de tafel hangt. 'Hij vertegenwoordigt alles wat ik interessant vind: reizen, de natuur in trekken, ontdekken.' Daarom heeft hij een centrale plek gekregen in haar Zwolse bovenwoning, legt ze uit. Het vereist veel discipline, wonen en werken in dezelfde kleine ruimte, maar daar is ze goed in. Haar archief is onzichtbaar opgeborgen onder de bank, de verftubes liggen keurig op kleur gesorteerd op tafel – en zijn in een handomdraai weer opgeborgen als dat nodig is. 'Soms is het even onhandig, als ik 's avonds ineens bedenk hoe ik een hoekje van mijn tekening kan oplossen, en alles al heb opgeruimd.'

Tekendagboeken

De tekeningen voor *De restjes van de zon* die ze uit een la tevoorschijn haalt, zijn uitbundig van kleur. Paarse, groene en blauwe potloodstrepen spatten van

het papier. De diepte die ze met dat kleurenpalet in het landschap weet aan te brengen, verraadt een grote liefde voor het werk van David Hockney. Tekenen doet ze al haar hele leven met veel plezier. 'Mijn vader is architect en had heel goeie tekenspullen die we als kind altijd mochten gebruiken. Op vakantie hielden we tekendagboeken bij. Elke middag zaten we voor de tent te tekenen.' Na haar studie aan de ArtEZ Academie in Zwolle besloot ze haar opleiding te verlengen met een master Kunstbeleid en Kunstbedrijf, omdat ze ervan droomt om ooit een illustratiemuseum te beginnen. 'Dat was heel interessant: je leert onder andere hoe een museum als bedrijf werkt en wat daar allemaal bij komt kijken.' In 2020, midden in coronatijd, studeerde ze af. 'Tijdens het schrijven van mijn scriptie – over ondernemerschap in het kunstvakonderwijs – werkte ik ook aan illustratieopdrachten. Dat ging samen op.'

Charles Darwin

Na haar afstuderen rolde ze in verschillende banen en kwam ze terecht bij Platform ACCT in Amsterdam, dat zich bezighoudt met het versterken van de positie van werkenden in de culturele en creatieve sector. Nu heeft ze een dubbele carrière en combineert ze een vierdaagse werkweek met tekenen. 'Woensdag is mijn illustratiedag, ik hoop dat in de toekomst uit te breiden. Veel van de opdrachten die ik tot nu toe heb gekregen zijn voortgekomen uit iets wat daaraan voorafging. Zo maakte ik voor mijn afstuderen een heel grote graphic novel over de reizen van Charles Darwin. Mijn docent Harriet van Reek stimuleerde mij die in te studeren voor "The Unpublished Picturebook Showcase". Een dertigkoppige jury van uitgeverijen over de hele wereld kiest werk uit dat wordt tentoongesteld tijdens de Frankfurter Buchmesse. Ik dacht: vooruit, ik doe gewoon mee, en tot mijn verbazing werd ik tweede.'

Kleine leporello

Ook een stage bij uitgeverij Loopvis zorgde voor nieuwe opdrachten. 'Ik mocht eerst een Okapi maken, een kleine leporello, en later een Kakkerlakje illustreren – een klein boekje. Via een Instagramconnectie met Willemijn Kranendonk, die voor dezelfde uitgeverij schreef, kwam ik terecht bij uitgeverij van Oorschoot. Zij vroegen mij om een omslag te tekenen voor haar debuutroman.' Het balletje rolde verder naar Edward van de Vendel, die dat omslag zag en haar vroeg om *De restjes van de zon* te illustreren. 'Dat was een van de leukste mails die ik ooit heb gekregen. Natuurlijk wilde ik dat! Het is zo'n mooi, gelaagd verhaal.' En zo lijkt haar startende carrière samen te hangen van toevalligheden. 'In gesprek met studenten zeg ik vaak: je kunt nu een opdracht afronden en denken: dat is het. Maar je weet nooit wat er nog uit voortkomt.' ●

Jet Parent

(Capelle aan de IJssel, 1995) behaalde een bachelor Illustration Design aan de ArtEZ Academie voor Art & Design in Zwolle en vervolgde haar studie met een master Kunstbeleid en Kunstbedrijf aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Na haar afstuderen werkte ze een jaar als junior directeur bij Museum Villa Mondriaan Winterswijk. Momenteel is ze verbonden aan Platform ACCT in Amsterdam en werkt ze daarnaast als freelance illustrator. In 2018 maakte ze een leporello van Hans en Grietje bij uitgeverij Loopvis; een jaar later volgden illustraties in *Hoe het licht wandelt*. Afgelopen november debuteerde ze als prentenboekillustrator in *De restjes van de zon*, met tekst van Edward van de Vendel (Querido, 4+).

HOTSPOTS VOOR IEDEREEN

Tekst Annemarie Terhell

Directeur **Erna Staal** vertelt over het tienjarig jubileum van de Chocoladefabriek – sinds tien jaar het bijzondere onderkomen van de Bibliotheek Gouda. Boekverko- per **Charlene Schmeltz** over haar liefde voor jeugdboeken die ze inzet in de Kinderboekwinkel in Amsterdam, de oudste kinder- boekwinkel van Nederland.

Erna Staal

DE CHOCOLADE FABRIEK IS UNIEK

‘Vanaf de opening begin 2014 is de stadsvestiging van de bibliotheek in de Chocoladefabriek een succes. Toen ik er twee jaar later directeur werd, was het al dé hotspot van de stad, met een indrukwekkend aantal bezoekers. De jeugd komt er vooral studeren – studieplekken zijn er nooit genoeg – en volwassenen komen er boeken uitzoeken, bezoeken het Streekarchief of maken gebruik van de horeca. In 2017 kwam ook het Taalhuis erbij, waarmee er een heel nieuwe doelgroep over de vloer kwam.

Drie jaar geleden werd er verbouwd en kregen we de al jaren leegstaande tweede verdieping erbij. Daar zitten nu Mirakel Musicaltheater, de Techniek- werkplaats en VRSPACE, onze partner voor virtual reality en andere technologische toepassingen. Met hen hebben we onlangs een interactieve taalgame ontwikkeld, samen met een groep nieuwkomers in Gouda die in het AZC verblijven. Met die taalgame, SPELTA- LENT, kunnen mensen die Nederlands

willen leren, dagelijks oefenen zonder begeleiding. De games zijn vanaf eind februari te spelen in onder meer de Chocoladefabriek en het AZC. Bij VR- SPACE is een licentie beschikbaar voor geïnteresseerde bibliotheken.

Wat de Chocoladefabriek zo uniek maakt, is dat we méér zijn dan een bedrijfsverzamelgebouw. Er staan geen ‘schotten’ tussen bijvoorbeeld biblio- theek en Streekarchief of tussen biblio- theek en horeca. Gezamenlijk programmeren we voor de stad. Dat kan soms met één partner zijn en soms, zoals nu met het jubileum, zijn alle be- woners erbij betrokken. Zo bedachten we een feestelijke dag boordevol activi- teiten, met als hoogtepunt de Grote- Kun-Jij-Er-Chocola-Van-Maken-Pub- quiz.

Wat de hoogtepunten zijn van de afge- lopen jaren? De politieke debatten on- der leiding van Denker des Vaderlands Daan Roovers, bijvoorbeeld. En rondom het 750-jarig bestaan van Gouda, de Nacht van de Goudse Verhalen. En de opening van de World Press Photo ex- positie door Ramsey Nasr afgelopen november. Zo kan ik nog even door- gaan. En dan hebben we het dus nog niet eens over wat we als bibliotheek buiten de Chocoladefabriek, op andere locaties in de stad, allemaal doen.’ ●

Charlene Schmeltz

ALS IK IEMAND GOED KAN ADVISEREN, DAN HEB IK EEN GOEIE DAG

‘Werken in een kinderboekwinkel is voor veel mensen een droombaan. Regelmatig stappen mensen hier naar binnen om te zeggen: ik zou hier wel willen werken! Zelf werk ik hier nu ruim drie jaar. Het is heerlijk om een winkel te draaien, alles mooi neer te zetten. Wat ik mij niet reali- seerde toen ik begon, is dat je vooral te maken hebt met volwassenen die een boek komen uitzoeken voor een kind. Zelf snuffelen doen kinderen toch vooral in de bibliotheek.

Vroeger was ik een enorm boekenkind. Mijn moeder was juf, wij gingen altijd naar de bibliotheek. De kinderboekwin- kel was een uitje voor tijdens de Kinder- boekenweek. Ik ben blijven lezen, later kwam ik vanwege mijn liefde voor ver- halen uit bij het theater. Ik werd actrice en speelde in jeugdvoorstellingen als *Walvisjong*, een bewerking van *De kleine walvis* van Benji Davies, en *De stem van Tamar*, naar het boek van David Grossman. Nu ik in een kinder- boekwinkel werk, ben ik nog veel meer gaan lezen. Als je mensen goed wilt adviseren, is het echt nodig om goed op de hoogte te zijn. Alles staat hier voor het grijpen; ik lees me vaak suf.

Wij zitten midden in de stad, dus lopen hier allerlei mensen naar binnen. Ou- ders met of zonder kinderen, jongeren die komen kijken of wij die *limited editi- on* hebben met die mooie zijkant, ou- deren die in de Jordaan wonen en een praatje komen maken. We krijgen ook vrij veel expats over de vloer, die hun

kinderen niet zelf kunnen voorlezen in het Nederlands. Die leggen vaak on- derling contact tijdens onze voor- leesochtenden. Zo hadden we vorig jaar twee Oekraïense moeders en een Rus- sische moeder die elkaar elke maand ontmoetten in de winkel.

Als mensen mij vragen: wat is het leuk- ste boek? Dan vraag ik: voor wie? Niet elk boek is voor iedereen, maar voor ie- dereen is er wel een boek. Als ik iemand goed kan adviseren en diegene de win- kel verlaat met een mooi passend boek, dan heb ik een goeie dag. Zo hebben we een klant die elk jaar voor al zijn kleinkinderen een boek koopt voor kerstmis. Van tevoren mailt hij hoe oud ze zijn en waar ze van houden. Voor elk kind stellen wij drie boeken voor, waar- uit hij een keuze maakt. Als een boek goed is bevallen, dan hoor je dat vaak terug. Ook als mensen terugkomen om te ruilen en zeggen: ze hadden hem al, dan weet je toch dat je goed advies hebt gegeven.’ ●

Coen Simon (1972) is schrij- ver, filosoof en hoofdredac- teur van *Filosofie Magazine* en publiceert essays in *NRC*, *Trouw*, *De Correspondent* en *De Standaard*. Van hem ver- schenen onder meer de boe- ken *Filosoferen is makkelij- ker als je denkt* en *Pleidooi tegen enthousiasme*. In 2012 won hij de Socrates Wissel- beker voor het beste filoso- fieboek met *En toen wisten we alles*. Simon spreekt op 17 april op Lezen Centraal 2024 over de toepassing van een effectieve leesaanpak op school en in de kinderop- vang. Zijn lezing is getiteld: ‘Op papier is lezen leuk’.

Foto: Harry Cock

Geen grap

Eind jaren negentig was het internet nog ouderwets traag. De meeste men- sen belden in met hun modem via de telefoonlijn. Het zachte piepende ge- pruttel dat je dan hoorde klinkt niet met terugwerkende kracht nostalgisch, ook toen al deed het me denken aan het werk van een negentiende-eeuwse telegrafist. Wachten was nog een belangrijk onderdeel van de nieuwe media. Want nadat je computer, aan het geluid te horen, eindelijk was verbonden met het wereldwijde web, kon je gaan wachten op het inladen van de web- pagina’s die je wilde bezoeken en tot je nieuwe post ten slotte volledig ge- download in je mailbox verscheen.

Dit was allemaal vóór de sociale media. In deze historisch gezien korte perio- de – toen influencers nog niet bestonden, het mobieltje nog werd gebruikt voor bellen en sms’en, en toen de eerste tieners miljonair werden met hun zelfgebouwde prijsvergelijkingswebsites – was er een korte opleving van een inmiddels archaïsch fenomeen: de mop. De opleving blijkt achteraf gezien een transformatie die exemplarisch is voor de toestand waarin de cultuur nu

“Iedereen en alles moet een verhaal hebben

verkeert. De mop werd losgemaakt uit de orale traditie en daarmee uit het narratief. De geest van de grap werd niet langer doorverteld bij koffieautomaten, bushaltes, of aan tafel, maar werd als geschreven variant rondgestuurd via groepsmails, die vervolgens weer aan een nieuwe digitale groep werd geforward.

Ik herinner me mijn ambivalentie nog ten aanzien van deze nieuwe trend. Ik vond het heel leuk dat mijn moppenge- heugen weer werd opgefist, tegelijkertijd weet ik nog dat ik het betreurde dat het leukste onderdeel van de mop, het vertellen, niet meer nodig was. Want zelfs op de redac- tie waar ik de moppenmails destijds ontving, lachten men- sen vanachter hun scherm en stuurden de mop vervolgens met één muisklik door aan hun collega’s. Er kwam geen verteltechniek meer aan te pas.

‘Iedereen heeft het vandaag de dag over het narratief,’ schrijft de Duits-Ko- reaanse filosoof Byung Chul Han in *Die Krise der Narration* (2023). En inder- daad moet iedereen en alles een verhaal hebben. ‘Wat is jouw verhaal?’ ‘Mooi verhaal!’ We delen zelfs ons persoonlijk levens in story’s van de sociale media. Maar omdat al deze ‘verhalen’ alleen maar boodschappen zijn en ver- hulde of zelfs onverhulde zelfpromoties, en geen onderdeel vormen van een vertelgemeenschap, blijft er niet alleen niets meer van de mop over, maar verdwijnt ook de kracht van het verhaal, de motor van het boek.

‘Het inflatoire gebruik van verhalen verraadt paradoxaler wijze een narratie- ve crisis,’ schrijft Han. ‘Te midden van de luidruchtige storytelling heerst een narratief vacuüm, dat zich uit in zinloosheid en desoriëntatie.’ Laten we de ontleding alsjeblieft niet met nieuwe media als TikTok te lijf gaan. Dan is de ontredde compleet. Geen grap.

AGENDA

MAART

16-24 MRT Boekenweek

Het thema van de Boekenweek is 'Bij ons in de familie'. De familie Chabot schrijft het Boekenweekgeschenk: *Gezinsverpakking*. hebban.nl/bw2024

16 MRT Start expositie 'Bij ons in de familie'

Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum

26 MRT Bekendmaking winnaars de Boon

deboon.be

26 MRT Slotdag De Inktap

Dit jaar strijden *De menseneter* van Tom Hofland, *Het lied van ooievaar en dromedaris* van Anjet Daanje en *De Mitsukoshi Troostbaby Company* van Auke Hulst om de literaire jongerenprijs. inktaap.nl

APRIL

APRIL Maand van de filosofie

Met op 5 april de Nacht van de Filosofie in Rotterdam, op 7 april in Amsterdam, op 18 april in Utrecht, op 22 april in Tilburg en op 20 april in Groningen. maandvandefilosofie.nl

5-12 APR Media Ukkie Dagen mediaukkiedagen.nl

6 APR Prijsuitreiking Woutertje Pieterse Prijs

op Radio 1 in *De Taalstaat* woutertjepieterseprijs.nl

10-24 APR Kinderjury Stemweken kinderjury.nl

17 APR Lezen Centraal

in het Beatrixtheater in Utrecht lezen.nl

MEI

13 MEI Bekendmaking Libris Literatuurprijs

librisprijs.nl

22 MEI Finale De Nationale Voorleeswedstrijd

denationalevoorleeswedstrijd.nl

23 MEI Uitreiking P.C. Hooft-prijs

aan Astrid Lampe literatuurmuseum.nl

24 MEI Bekendmaking winnaars Kinderjury

kinderjury.nl

26 MEI Het Mooie Kinderboekenfestival

in de Tolhuistuin in Amsterdam
Voor medewerkers van bibliotheken en intermediairs uit het onderwijs is er een parallel programma: 'Educatief programmeren met kinderboeken'. kinderboekenfestival.nl

27 MEI Uitreiking Gouden Ganzenveer 2024

aan Babs Gons gouden-ganzenveer.nl

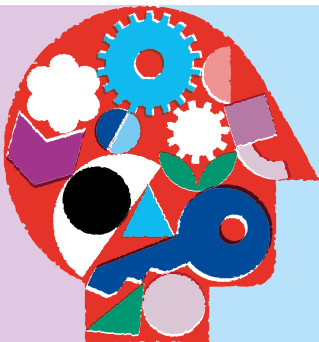

foto: Annaleen Louwes

31 MEI Hebban Thrillerprijs

Bekendmaking winnaar hebban.nl

LEZEN
CENTRAAL

VAN
DENKEN
NAAR
DOEN

Over het toepassen van kennis over een effectieve (voor)lees-aanpak in de school en in de kinderopvang

SAVE THE DATE 17 APRIL 2024 BEATRIX THEATER UTRECHT

We weten in theorie inmiddels veel over een effectieve (voor)leesaanpak. De praktijk is weerbarstiger. Hoe kun je in de kinderopvang, het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs aan de slag met een adequate leesaanpak? Hoe richten we het onderwijs en het dagprogramma in de kinderopvang zo in dat alle kinderen opgroeien tot lezers? Welke didactiek is passend en welke activiteiten organiseren we?

Lezen Centraal biedt informatie en inspiratie om over de drempel te stappen en samen met het team en de (voor)leesconsulent de weg in te slaan naar een motiverende en effectieve (voor)leesaanpak.

Sprekers In het plenaire ochtendprogramma:

- **Coen Simon** belicht het thema vanuit filosofisch perspectief.
- **Joanneke Prenger** van Stichting Leerplan Ontwikkeling vertelt hoe de nieuwe kerndoelen Nederlands uitnodigen om het leesonderwijs in het po en vo (nog) beter aan te pakken.
- **Maria Streefkerk** licht vanuit haar onderwijspraktijk toe hoe (jeugd) boeken een onmisbaar onderdeel zijn van het taalonderwijs op haar school.

In de middag zijn er verschillende verdiepende en praktische deelsessies. Tijdens de laatste deelsessie kan elke bezoeker een auteur of illustrator ontmoeten.

De presentatie is in handen van **Milouska Meulens**.

Ga voor het volledige programma naar lezen.nl

Steun tijdschrift Lezen met een vrijwillige bijdrage van €15,- per jaar

Zo kunnen wij het blad blijven maken! Alvast bedankt voor uw medewerking.

Hoe kunt u bijdragen?:

Maak €15,- of meer over naar rekeningnummer: **NL71 ABNA 0106 1306 68** onder vermelding van Tijdschrift Lezen.

Of scan deze QR-code voor betaling.

